

XXV ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ПЪРВА РЕДОВНА СЕСИЯ

Стенографски дневникъ

НА

22. заседание

Вторникъ, 2 априль 1940 г.

(Открито въ 16 ч. 25 м.)

Председателствували председателятъ Никола Логофетовъ и подпредседателятъ Димитъръ Пешевъ.

Секретари: Светославъ Славовъ и Стефанъ Багриловъ.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

	Стр.		Стр.
Съобщения:		По дневния редъ:	
Речь на Негово Величество Царя, произнесена при поднасяне отговора на тронното слово (Прочитане отъ председателя на Народното събрание)	439	Законопроектъ за гражданската мобилизация (Първо четене — продължение разискванията)	440
Отпуски	440	Говорили: Д-ръ Л. Дюгмеджиевъ	440
Законопроекти	440	Г. Тодоровъ	444
Предложения	440	З. Клявковъ	450
		П. Савовъ	450
		Дневенъ редъ за следващото заседание	455

Председателъ Никола Логофетовъ: (Звъни) Г-да народни представители! Има нужниятъ брой народни представители. Отварямъ заседанието.

(Отсъствуватъ следнитъ народни представители: Аврамъ Петковъ Гачевъ, Александъръ Гачевъ Кръстевъ, Александъръ Христовъ Радоловъ, Атанасъ Добревъ Къдревъ, Атанасъ Петковъ Кашевъ, Атанасъ Цветковъ Ганевъ, Василь Христовъ Велчевъ, Василь Цветковъ Василевъ, Георги Киряковъ Чалбуровъ, Георги Миковъ Ниновъ, Димитъръ Георгиевъ Сараджовъ, Дълчо Тодоровъ Гоговъ, Иванъ Славовъ Керемидчиевъ, Игнатъ Димитровъ Хайдуровъ, Косю Христовъ Аневъ, Маринъ Ивановъ Тютюнджиевъ, Минчо Димитровъ Ковачевъ, Никола Ивановъ Градевъ, д-ръ Николай Петровъ Николаевъ, д-ръ Петъръ Ив. Кьосеиановъ, Серафимъ Георгиевъ Апостоловъ, Симеонъ Кировъ Халачевъ, Спасъ Мариновъ Поповски, Стефанъ Спасовъ Керкенозовъ, Стефанъ Стояновъ Стателовъ, Стоянъ Ивановъ Омарчевски и Тотю Йордановъ Маровъ)

(Председателятъ става правъ. Ставатъ прави министритъ, народнитъ представители и всички присъстващи въ ложитъ и галеритъ)

Г-да народни представители! По традиция въ пленума се чете речта на Негово Величество Царя, която той произнася при поднасянето на отговора на тронното слово. За да изпълня тази традиция, азъ ще ви прочета тази речъ: (Чете)

„Господине председателю, г-да народни представители! Благодаря Ви отъ сърдце за думитъ, които ми отправяте отъ страна на народното представителство и които изслушахъ съ най-живъ интересъ. Особено се радвамъ, че мога по този случай да видя избраницитъ на XXV-то обикновено Народно събрание и да размъгна съ тяхъ мисли върху положението на страната, нуждитъ и желанията на народа.

Не мога да не отбележа съ задоволство хармонията, която се очертава, още отъ началото на тая сесия, между правителството и народното представителство, еднакво проникнати отъ истинска загриженостъ за укрепване силата на държавата, за запазване и осигуряване интереситъ на страната и благополучието на народа въ тия изключителни и съдбоносни времена, които преживява свѣтътъ.

Г-да! Провежданата отъ насъ политика на миръ и неутралитетъ, която намира признание и справедлива оценка и отъ външния свѣтъ, е желана днесъ отъ цѣлия български народъ и азъ съ задоволство констатирамъ пълното

единомислие и единодушие по нея на народното представителство.

Силното желание за единение и сплотеностъ, за народно спокойствие и вътрешенъ редъ, което виждаме да се проявява отъ всички срѣди, отъ всички фактори и отъ всички отрасли на нашия общественъ и културенъ животъ, не може да не радва всички ни. Нека, прочее, и вашата бъдеща законодателна работа, дейна и творческа, проникната отъ важността на момента и интереситъ на България, бѣде също така изразъ на това общо желание, на това здраво чувство на българския народъ.

Вие, които сте излѣзли изъ срѣдата на този народъ, не прѣкъсвайте никога близостта си съ него. Изучавайте съ обичъ неговитъ нужди, болкитъ и грижитъ му. Вслушвайте се въ неговия гласъ и отъ тамъ черпете сили да работите за благоденствието и напредъка на родината. По тоя начинъ вие ще оправдаете неговото довѣрие и ще изпълните най-добре отговорната и висока задача, съ която той ви е натоварилъ.

Нека Богъ благослови и закриля нашата хубава земя, а вамъ дарува успѣхи въ народополезната ви дейностъ.

Да живѣе българскиятъ народъ!“ („Ура!“ Ръкоплѣскания)

Г-да народни представители! Добавямъ, че се считамъ щастливъ, като вашъ председателъ, да констатирамъ съ задоволство, че за първи пътъ XXV-то обикновено Народно събрание влиза въ официаленъ контактъ съ Негово Царско Височество Престолонаследника Симеонъ-Князь Търновски. („Браво!“ Продължителни ръкоплѣскания. „Ура!“)

Този фактъ, следъ като се запише въ дневницитъ на XXV-то обикновено Народно събрание, ще остане исторически и ще остави начало на една бъдеща традиция, при която нашиятъ Престолонаследникъ, не се съмнявамъ, редовно ще бѣде въ контактъ съ българския народъ чрезъ неговитъ представители. Да живѣе! (Бурни и продължителни ръкоплѣскания) Нека отъ този исторически фактъ ние, народнитъ представители, представителитъ на народа, да черпимъ куражъ, да черпимъ сили, да се обединимъ, да се сплотимъ за здравето на Негово Величество, за благополучието на българския народъ. И както Негово Величество, когато се раздѣли съ насъ, извика „Да живѣятъ народнитъ представители отъ XXV-то обикновено Народно събрание!“, нека и ние, народнитъ представители отъ същото Народно събрание, да извикаме: да живѣе Негово Величество! Царьтъ! Да живѣе Нейно Величество Царицата! Да живѣе Негово Царско Височество Симеонъ Князь Търновски, нашиятъ Престолонаследникъ! Да живѣе цѣлиятъ

Царски дом! Да живее цѣлокупниятъ български народъ!
Ура! (Трикратно „ура“. Продължителни ржкоплѣскания)
(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя
Димитъръ Пешевъ)

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни) Има да ви направя следните съобщения.

Разрешени сѫ отпущки на следните народни представители:

на г-нъ Иванъ Керемидчиевъ — 1 день, за днесъ;
на г-нъ Александъръ Гатевъ — 1 день, за днесъ;
на г-нъ Александъръ Радоловъ — 1 день, за днесъ;
на г-нъ Маринъ Тютюнджиевъ — 1 день, за днесъ;
на г-нъ Стефанъ Стателовъ — 1 день, за днесъ;
на г-нъ Аврамъ Гачевъ — 1 день, за днесъ;
на г-нъ Атанасъ Кмдревъ — 1 день, за днесъ;
на г-нъ д-ръ Николай Николаевъ — 2 дена, за днесъ и утре;

на г-нъ Симеонъ Кировъ — 3 дни, за 2, 3 и 4 т. м.;
на г-нъ Василь Велчевъ — 4 дни, за 2, 3, 4 и 5 т. м.;
на г-нъ Косю Аневъ — 4 дни, за 2, 3, 4 и 5 т. м.;
на г-нъ Спасъ Мариновъ — 4 дни, за 2, 3, 4 и 5 т. м., и
на г-нъ Киро Арнаудовъ — 2 дена, за 29 и 30 мартъ.

Постъпили сѫ:

Отъ Министерството на финанситъ — Дирекция на държавния бюджетъ — законопроектъ за измѣнение и допълнение на членове 32 и 33 отъ закона за държавните служители.

Отъ същото министерство — отдѣлъ за акцизитъ — предложение за одобрение VIII-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 18 мартъ 1940 г., протоколъ № 44, относно отпущане, безъ акцизъ и общински налогъ, на захаръ за подхранване слабите и общински семейства на организираниятъ пчелари.

Отъ същото министерство — отдѣлъ за митниците — предложение за разрешаване износа на 6.000 кгр. памучно семе и 130.000 кгр. оризъ.

Отъ същото министерство — финансова инспекция, служба държавни вземания — предложение за опрощаване на сумата 488.825.128 л., дължима отъ глоби, лихви и неизпълнения на държавното съкровище, общинитъ, фондовете и пр. по изпълнителни актове отъ несъстоятелни и несъществуващи длъжници.

Ще бждатъ раздадени и поставени на дневенъ редъ.

Минаваме къмъ първа точка отъ дневния редъ:

Първо четене на законопроекта за гражданската мобилизация — продължение на разискванията.

Има думата народниятъ представител г-нъ д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ.

Г-нъ Дюгмеджиевъ! Вие имате да довършите речта си. Оставатъ Ви още 10 минути.

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: (Отъ трибуната) Ако е само за 10 минути, азъ ще си отида на мѣстото.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Това е времето, което Ви остава за довършване на речта.

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: За 10 минути не ми е възможно да довърша речта си. (Слиза отъ трибуната)

Джикъ Деяновъ: Г-не председателю! Въ миналото заседание се даде възможност на г-нъ Дюгмеджиевъ да довърши.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: И азъ това казахъ.

Джикъ Деяновъ: Нека довърши.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Г-нъ Дюгмеджиевъ! Отказвате ли се? Ако се отказвате, кажете.

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: За 10 минути ми е невъзможно. На г-нъ Кожухаровъ и на г-нъ Цанковъ дадохте възможност по 2 часа да говорятъ. (Отива на трибуната)

Г-да народни представители! Азъ избѣгнахъ общитъ думи, избѣгнахъ общата фразеология и въ моитъ мисли, които развихъ предъ васъ, се спрѣхъ прѣко, конкретно на текстовете на закона, засегнахъ една конкретна, жива материя. Въ този духъ ще продължа и сега. Отъ завчера до днесъ азъ получавамъ много решения, много мнения, много изложения и доста хора ме посетиха, за да ми изложатъ известни въпроси все въ връзка съ закона за гражданската мобилизация. Въпроситъ, които тѣ повдигатъ, сѫ толкова комплицирани, толкова сложни, че въ краткото

време не отъ 10 минути, но отъ нѣколко пъти по 10 минути мене не ми е възможно дори да ги засегна. Считаю, че тия въпроси, които така живо интересуватъ цѣлото обществено мнение, ще кажа и цѣлия български народъ, трѣбва по другъ начинъ, въ друго време и въ друга форма да бждатъ направени достояние на народното представителство.

Сега азъ продължавамъ по-нататъкъ.

Разглеждайки глава IV — осигуряване на производството и снабдяването, която засѣга най-важната материя и която азъ нарекохъ, че е ядката на цѣлия законопроектъ, тамъ е неговата смѣтина — азъ съмъ длъженъ да подчертая предъ васъ, че въ текстовете на тази глава не е прокарано едно разграничение на положението на индустриалните предприятия и на индустриалцитъ отъ положението на занаятчийскитъ предприятия и на занаятчийтъ. Защото, безспорно, когато ще бждатъ мобилизирани стопанскитъ предприятия, тази мобилизация нѣма да засегне само голѣмитъ, едритъ индустриални предприятия, но тя непременно, неминуемо ще засегне и занаятчийскитъ предприятия. Въ това отношение считаю, че въ законопроекта следва да се направи едно съответно разграничение. Същото се отнася и до крупнитъ търговци, ангресиститъ, които доставятъ и продаватъ насадро сурови и други материали, както и до дребнитъ търговци, които ще бждатъ засегнати чувствително отъ разпоредбитъ на този законъ.

Говорейки за занаятчийтъ, азъ дължа да изтъкна предъ васъ единъ фактъ, който не ви е чуждъ, който ви е известенъ: голѣма тревога, дори голѣма паника съществува въ известни занаятчийски срѣди. Идете да си поставите подметки на смѣсанитъ обувки въ този мокрътъ дълъговъ денъ и вие нѣма да намѣрите нито единъ обуваръ, който би могълъ да извърши порѣжката ви. Гьонтъ го нѣма, кожитъ ги нѣма; въ най-голѣма криза се намира именно обуварското занаятчийство.

Минавамъ по-нататъкъ. Относно земедѣлието въ законопроекта нѣма други постановления, освенъ постановлението въ членове 10 и 25 и, въ връзка съ тѣхъ, чл. 16. Нашето земедѣлско производство стои въ центъра на нашето народно стопанство. Когато ще става въпросъ за тежки и трудни предвоенни времена и особено за военна мобилизация и за едно време на война, най-важниятъ продуктъ, отъ който се нуждае армията, е, безспорно, хлѣбътъ. Следователно, когато се взематъ известни мѣрки да се нагажда земедѣлското производство къмъ нуждитъ на едно затруднено време, трѣбва да има единъ планъ, трѣбва да има една система: да може цѣлокупното земедѣлско производство да се нагоди по таквъ начинъ, че да дава съответния процентъ зърнени храни, да дава варивата и да дава индустриалните растения, като: памукъ, слънчогледъ, ленъ, конопъ, захарно цвекло и т. н. Въ областта на земедѣлското производство трѣбва да има непременно единъ планъ. При режима на единъ законъ, който урежда цѣлокупното народно стопанство, земедѣлското стопанство трѣбва да бжде тоже едно планово стопанство.

Но, уважаеми г-да народни представители, азъ се спирамъ на единъ много важенъ текстъ, чл. 25, споредъ който, когато известни земедѣлски стопанства останатъ безъ работна рѣжа, въ таквъ случай за обработване земитъ на тѣзи земедѣлски стопанства институтътъ гражданска мобилизация ще вземе съответнитъ мѣрки да не останатъ тѣ необработени. Този текстъ на чл. 25 трѣбва да свържемъ съ текста на чл. 10 отъ законопроекта, споредъ който при Министерството на земедѣлието и държавнитъ имоти се учредява специално отдѣление, което ще има грижата за обработването на останалитъ безъ работна рѣжа и безъ инвентаръ земедѣлски стопанства. Обаче ако свържемъ тѣзи два текста съ текста на чл. 16, който говори за освобождаването отъ военна мобилизация на известни лица, които сѫ нуждни за гражданската мобилизация, ние ще видимъ, че тукъ има едно несъответствие, една празнота, поради което може да се допусне едно земедѣлско стопанство да остане безъ работна рѣжа, когато това нѣщо по никакъ начинъ не бива да бжде допустнато.

Но, уважаеми г-да народни представители, азъ отивамъ по-нататъкъ и казвамъ: когато ние ще се намираме въ бедственъ моментъ, когато народното стопанство ще бжде предъ голѣма криза, когато ние ще бъдемъ предъ едно предвоенно време, когато цѣлиятъ народъ ще бжде поставенъ нащрекъ при една мобилизация, особено при една война, тогава трѣбва да се взематъ много посериозни мѣрки. Мѣрките, които предвижда чл. 25, ми се виждатъ крайно недостатъчни и несъобразни. Ето защо азъ смѣтамъ, че въ такива тежки и отговорни времена ние бихме могли да почерпимъ голѣма поука отъ единъ голѣмъ исторически опитъ. Има ли въ България трактори? Има ли въ България плугове? Има ли въ Бъл-

гария достатъчно земеделски съживя? Тя трябва да бъдат поставени на разположение на държавата, на разположение на института на гражданската и стопанската мобилизация, като се пристъпи към колективно обработване на всичките изостанали необработени земи, единият вид в миниатюр да имаме това, което в Русия наричат кохози, кохозно стопанство. Тази мисъл не бива да ви се вижда еретична и като желание за присаждане на болшевиизъм на българска почва. Азъ считамъ, че това е една разумна мърка, която може да организира наличния инвентар и наличната земя, за да се получи резултатъ, който нѣма да докара въ криза земеделското стопанство.

Отъ това, което казахъ миналия път, и отъ това, което току-що казахъ предъ васъ, ние можемъ да направимъ единъ синтезъ за главните положения на законопроекта. Преди всичко, трябва непременно да има отделна глава, която да урежда въпроса за мобилизацията и въпроса за контролата върху индустриалните предприятия, върху сдрата търговия, върху занаятчийското производство и върху земеделските стопанства. Конкретно, трябва да бъде разработенъ въпросътъ за производството, за снабдяването, за разпределянето и за стокообмѣна. Сега съществуващата въ законопроекта глава IV не задоволява тѣзи конкретни нужди.

Този законопроектъ не само че интересува общественото мнение, не само че широки кръгове сѫ заинтересувани отъ него, занимаватъ се съ него, проучватъ го, но може би вие знаете, че и бюрата на тритѣ търговско-индустриални камари у насъ сѫ събрани въ София и отъ нѣколко дни заседаватъ и обсъждатъ законопроекта. Азъ имамъ тѣхния проектъ, съ който правятъ известни бележки, но нѣма да се спирамъ върху него, защото въ комисията сигурно той ще бъде предметъ на разискване. Търговско-индустриалните камари, едритѣ търговци и едритѣ индустриалци негодуватъ тѣкмо отъ ония разпореждания на този законопроектъ, които, по мое схващане и разбиране, сѫ най-ценнитѣ зърна въ цѣлия законопроектъ. Кои сѫ тѣ?

На първо мѣсто, ние виждаме, че въ чл. 23 се въвежда една мърка, която за пръвъ път се прилага въ нашия стопански животъ. Това е въпросътъ за държавното кредитиране при доставките на материали. Противъ принципа за кредитирането, тъй както е проведенъ въ чл. 23, ние не бихме могли да се противопоставимъ. Но тъй както е редактиранъ текстътъ на този членъ, той оставя мѣсто за голѣми произволи. Защото, споредъ сведенията, които азъ имамъ, сигурно съ това кредитиране ще се ползватъ само дветѣ дружества за вносъ, за които миналия пътъ говорихъ. А кредитирането трябва непременно да засегне и дребнитѣ съществуващи, трябва да засегне и занаятчийското производство. Ако не се касае да се отпускатъ парични кредити за набавяне материали, то поне държавата, респективно институтътъ гражданска мобилизация, трябва да кредитира занаятчийското производство съ сурови материали. Ако на такава широка база бъде приложенъ принципътъ на кредитирането, тогава това е едно хубаво зърно въ този законопроектъ. Най-насетне ние имаме единъ интересенъ членъ. Той е членъ 22. Противъ този членъ въстанаха почти всички преждеговоривши оратори. Говорейки за антиконституционността на закона, говорейки за това, че съ тоя законъ се цели да бъдатъ дадени законодателни права на Министерския съветъ и че Народното събрание по тоя начинъ би делегирало своята законодателна властъ на Министерския съветъ, нѣкои отъ преждеговорившитѣ оратори сметоха, че тѣкмо чл. 22 е, който застъпва тази противоконституционна база. По мое разбиране, чл. 22 нѣма този характеръ. Понеже той е много важенъ текстъ, ще ми позволите да го прочета: „За да се осигури снабдяването съ материалитѣ, за които се говори въ чл. 20, Министерскиятъ съветъ може да забранява износа на всѣкакви произведения, да урегулира и ограничава търговския стокообмѣнъ, да образува запаси, да урежда принудително производство на земеделски и индустриални произведения, да налага ограничения за притежаването, използването, разпространението и продажбата изобщо на всѣкакви произведения, да нормира ценитѣ, надницитѣ и печалбитѣ, да налага всѣкакви ограничения отъ стопански характеръ“.

Този текстъ, така както е редактиранъ, трябва да кажа, че го одобрявамъ. Въ тоя текстъ се провежда, макаръ не напълно, единъ принципъ, който азъ считамъ, че е необходимъ и полезенъ за националното стопанство — принципътъ на една дирижирана, на една планова стопанска дейтелностъ. Обаче, уважаеми г-да, азъ считамъ, че принципътъ, който е въведенъ въ чл. 22, още не е достатъченъ. Ние бихме могли и трябва да отидемъ още по-нататъкъ. Азъ предлагамъ още нѣщо друго. Защо да не се пристъпи

въ такива тежки времена къмъ национализация на нѣкои клонове на нашата индустрия? Напр., България има 6 захарни фабрики. Отъ тѣхъ тритѣ работятъ, тритѣ не работятъ. България има захарни фабрики, капациететъ на които може да изхрани съ захаръ цѣлия Балкански полуостровъ, а имаме една стопанска аномалия: ние трябва да изнасяме злато, за да можемъ откъдъ да си набавимъ захаръ! Питамъ: досегашната политика на Министерството на земеделието, която доведе до туй аномално положение, кого е облагодетелствувала? Не сѫ ли отделни акционери отъ русенската фабрика, отъ горноорѣховската фабрика, отъ долномитрополийската фабрика? Не сѫ ли тукъ частни интереси на волѣнитѣ акционери и на господата, които получаватъ месечно по 50-100.000 л. дивиденди и печалби? Това може да бъде избѣгнато, ако държавата вземе въ своя рѣка 6-тѣ захарни фабрики, ако ги национализира и направи национално захарното производство. Тогава нѣмаше да дойдемъ до положението да се занимаваме неотдавна съ законопроекта за увеличаване цената на цвеклото, за да създадемъ поминъкъ на селянитѣ отъ Северна България, където земята не била тъй благодатна, както въ Южна България. Азъ считамъ, че захарнитѣ фабрики у насъ сѫ достатъчно узрѣли да бъдатъ национализирани. Когато сѫдбата на цѣлия български народъ ще бъде поставена на карта; когато всѣки ще огида да плаща кръвния си данѣкъ, въ тоя моментъ ли ние ще оставимъ захарнитѣ магнати да печелятъ милиони? Азъ смѣтамъ, че това не бива по никой начинъ да се допусне.

Но считамъ, че освенъ захарнитѣ фабрики, за национализация ние имаме и друго едно производство.

Екимъ Екимовъ: Захарнитѣ фабрики сѫ национализирани.

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Кои?

Екимъ Екимовъ: Русенската, плевенската и пловдивската сѫ кооперативни захарни фабрики.

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Тѣй ли?

Екимъ Екимовъ: Да.

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: И Вие смѣтате, че това е национализация?

Екимъ Екимовъ: Какво е национализация?

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Вие въ тѣхнитѣ бюджети, въ тѣхнитѣ баланси надникнахте ли? Знаете ли тѣхнитѣ директори какви заплати получаватъ и какви спекули се правятъ — известно ли Ви е? Сигурно не Ви е известно.

Екимъ Екимовъ: Тѣ сѫ подъ общественъ контролъ.

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Но азъ считамъ, че има друго едно производство, което въ такива тежки времена подлежи пакъ на национализация. Това сѫ тютюневитѣ фабрики. Може би тукъ единъ голѣмъ тютюнефабрикантъ би се противопоставилъ на това, но тютюневитѣ фабрики, тютюневото производство, особено въ такъвъ важенъ моментъ, сѫ достатъчно узрѣли да бъдатъ национализирани. Азъ мисля — не виждамъ г-нъ Багаровъ дали е тукъ — че и неговиятъ браншъ, фабрикантѣ за производство на розово масло, също подлежатъ на национализация. Между васъ може би ще има достатъчно компетентни хора, които познаватъ българското национално стопанство по-добре отъ мене и биха допълнили списъка съ още много производства, които въ такива важни и критични времена могатъ, освенъ съ наредбата на чл. 22, съ другъ текстъ да бъдатъ национализирани, текстъ, съ който да се направи по-решителна крачка, за да се избѣгне възможността за спекула, да може горе-долу да се запази нормалниятъ ходъ на националното стопанство.

Друго ценно зърно въ законопроекта е разпореждата на чл. 34. И противъ тая разпорежда азъ чувамъ много негодувания. Уважаеми г-да! Какво постановява чл. 34? Следъ като по силата на чл. 22 печалбитѣ бъдатъ нормирани, голѣмитѣ предприятия ще даватъ въ заемъ на държавата свръхпечелбата си. Мнозина искатъ да кажатъ, че туй е нѣщо като социализъмъ, нѣщо като болшевиизъмъ и едвали не нѣщо като комунизъмъ. Нищо подобно. Ще има социализъмъ и комунизъмъ тогава, когато ще се посегне на самия капиталъ и на неговото господство, а наредбата на чл. 34 разпорежда само едно: капиталистътъ си е капиталистъ, той си е собственикъ на своитѣ капитали, дава му се всичката възможностъ да печели, само че печал-

бата му се нормира и това, което е получил тъкмо като резултат на ненормалните времена — което не се дължи на неговия ум, на неговия гений, на неговия труд, но което е резултат на цяло народно нещастие — това, което е свръхпечалба, да му го вземе държавата. И то какъ? Не да го конфискува, ами да го вземе като заем.

И азъ, уважаеми г-да, въ тѣзи две изложения тукъ, които ми сѫ пратени отъ единъ съюзъ и отъ единъ голѣмъ икономистъ, чета критика на тоя чл. 34 — не да се рационализира, не да се отиде по-нататъкъ, да се направи по-ефикасенъ тоя текстъ, въ смисълъ свръхпечалбата да отиде направо въ касата на държавата, а въ смисълъ: да можели господаря, на които по тоя начинъ се взематъ отъ държавата като заемъ свръхпечалбитъ, да получавали нѣкакви бонове отъ държавата и тия бонове да били нѣщо като на приносители и съ тѣхъ да можели да си увеличаватъ кредититъ, т. е. да успѣватъ да правятъ нови спекули и да могатъ да прехвърлятъ своитѣ капитали вънъ отъ предѣлитъ на България, тъй както го правѣха въ миналата война. На подобни попълзновения, които идатъ и отъ бюрата на търговско-индустриалнитѣ камари, и отъ разнитѣ други индустриални съюзи, по никой начинъ комисията, и особено г-нъ военниятъ министъръ, не бива да обръща никакво внимание. Най-малкото текстътъ да си остане въ тази редакция, ако не се направи нѣщо порационално.

Трѣбва, уважаеми г-да, да се отнеме възможността, при едно народно бедствие, да имаме новосъздадени военни милионери — едно явление, което съществуваше презъ миналата война. Известенъ е навсѣкжде този изразъ — едно светотатство, една гавра съ героитѣ, които паднаха по бойнитѣ полета: „Баламитъ, тѣ измрѣха при Дойранъ, при Гевгели, при Битоля; баламитъ измрѣха въ войнитѣ; баламитъ ги нѣма днесъ; баламитъ отидоха да се биятъ, за да зчазятъ имота, богатството и свръхпечалбитъ на новитѣ милионери, за да се гаврятъ съ тѣхъ“. Тази гавра не бива да се допуска по никой начинъ. Уважаеми г-да, все си спомняте, че нашиятъ уважаемъ г-нъ председателъ, когато благодарни на Събранието за честта, която му е направена да бѣде избранъ за нашъ председателъ, държа една речъ, въ която, като характеризира Камарата като много интелигентна по своя съставъ, посочи на единъ отъ интелигентнитѣ елементи въ тая Камара — на многото запасни генерали и полковници. И азъ се обръщамъ къмъ васъ, уважаеми г-да запасни генерали, полковници, подполковници, майори, капитани, поручици и подпоручици, да имате търпението и да ми дадете възможността тъкмо по тоя поводъ да ви прочета нѣщо, което не го е писалъ нѣкой социалистъ, или комунистъ, или лѣвчичаръ, или нѣкой размирень елементъ, но го е писалъ човѣкъ, който е стоялъ на единъ високъ постъ, писалъ го е 4-5 месеца преди катастрофата на България, съ едно прозрение, което му прави честь.

Слушайте, уважаеми г-да, мотото на единъ таенъ, лично повѣрителенъ рапортъ на командувачия четвърта отдѣлна армия. Дата — 15 юний 1918 г., гр. Ксанти. Въ мотото се цитира пасажъ отъ писмо на единъ войникъ: (Чете) „Нѣма да се оправятъ работитѣ, догдето всѣки отпускаръ не отнесе съ себе си по 4 бомби. (Изъ едно донесение на една повѣрена менъ дивизионна областъ)“. Г-нъ Тодоръ Кожухаровъ ви приведе единъ случай: „Ехъ, не ме пуцайте въ отпускъ, кмета ще убия.“ Азъ ви цитирамъ тукъ какво е казано въ официалния рапортъ. Уважаеми г-да! Понеже ние стоимъ предъ сериозни времена и никой не знае съ какво утрешниятъ день може да ни изненада — а това е една жива и трагична история на нашия народъ — азъ ви моля, имайте търпение, дайте ми възможность да цитирамъ изъ тая книга на ония които не сѫ я чели. И азъ довчера не бѣхъ я челъ. Донесе ми я единъ запасенъ генералъ.

Нѣкой отъ дѣсно: Отъ кого е, г-нъ Дюгмеджиевъ?

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Да видимъ какво се пише тукъ. (Чете) . . . „всичкото добро, що ни носи войната, ще го използватъ може би и синоветѣ ни, но за всичкото зло, за всичкитѣ грѣшки ще плащатъ внучитѣ и правнучитѣ ни“.

Д-ръ Петъръ Шишковъ: Отъ кого е?

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Чакайте, ще ви кажа.

Уважаеми г-да народни представители! Тази сентенция, която току-що прочетохъ, трѣбва да служи като мото и на този законопроектъ, който е внесенъ отъ г-на военния министъръ. И по-нататъкъ въ тоя таенъ повѣрителенъ рапортъ се казва следното, следъ цитата за бомбитѣ: (Чете) „Тоя редникъ има само име и презиме (рѣдко е отъ

„фамилия“); мобилизацията го е заварила ратай или малкъ чинѣвникъ, или дребенъ занаятчия, или беденъ търговецъ, и оставилъ въ колибата си, или въ наетата си кѣшурка нѣколко дребни деца и работна жена; познатитѣ си: кметъ, секретаръ-бирникъ, народни представители, едри търговци, банкери, племенници и внуци на властниците, оставилъ да се „биятъ до последна капка кръвъ“ въ . . . партийнитѣ клубове и въ тила. Той често — уви, много често — се сѣща за тѣхъ, много по-често, отколкото тѣ за него, когато между две атаки му попадне въ рѣше единъ (колко и какъ цензуриранъ!) вестникъ, когато получи (сѣщо строго цензурирано!) писмо. Геройскиятъ му погледъ се спира върху доволнитѣ имъ сити лица, когато презъ отпуска си ги срѣща. И, сѣтилъ се за тѣхъ, зърне ли ги, завистъта — това чувство, което е присѣщо на всѣки човѣкъ — реагира или съ презрение, или съ повече или по-малко потаенъ ропотъ. Нѣма да бѣде преувеличение, ако твърдя: този редникъ, това съмъ и азъ, това сте и Вие, г-нъ генералъ — до генералъ Жековъ е отправенъ тоя рапортъ — „това е цѣлата ни армия следъ ето вече 3-годишна война“. . . . „Бомбата е излѣта въ тѣй наречения тилъ и е напълнена съ най-разнородни взривни вещества: съ откраднатѣ отъ маларичнитѣ ни войници хининъ, съ остатѣци отъ недоизпратена въ странство захаръ, съ останало още въ министерски чифлици и недоизнесено жито, съ храна, намѣрена въ кметовски кѣщи, съ таѣститѣ дивиденди на изникналитѣ като гѣби следъ дѣждъ акционери — народни представители, съ крепостнитѣ актове на вили въ извън-български столици, напълнена е дори съ кожата на високитѣ (колко високи!) токове на женитѣ на „новитѣ богаташи“. . . . Никой български гражданинъ не може и не бива да се обогатява презъ и чрезъ войната“. Ето още една мисль, която може да послужи като мото и да оправдае ония предложения, които азъ правя и за колхози, и за национализация на нѣкои клонове отъ производството.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Г-нъ Дюгмеджиевъ! Отдавна Ви изтече времето и точно сега не е време за цитати. Нѣмате това свободно време.

Иванъ В. Петровъ: Това е предателска и пораженска литература, която тукъ не бива да се чете. Азъ се чудя какъ може да се позволи да се чете това тукъ!

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Моля, г-нъ Петровъ! Азъ самъ правя необходимото. Недейте се разправя Вие. — Азъ Ви моля, г-нъ Дюгмеджиевъ, приключвайте.

Иванъ В. Петровъ: Ние не знаемъ кой е писалъ тая литература. Какъ може да се чете това, което има за задача да разлага народа?

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Азъ ще ви кажа автора на тоя рапортъ, който току-що се нарече едвали не, че е предателъ и пораженецъ. Това е бившиятъ воененъ министъръ генералъ Савовъ! (Оживление) Вие можете да намѣрите тая книга и да я прочетете.

Иванъ В. Петровъ: Какъ може да се обобщава!

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Моля Ви се, г-нъ Петровъ. — Г-нъ Дюгмеджиевъ, свършвайте вече.

Иванъ В. Петровъ: Значи, въ тая страна не е имало тогава почтени хора! Какъ може да бѣдатъ излагани така хората!

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Моля, г-нъ Петровъ. — Г-нъ Дюгмеджиевъ! Давамъ Ви още 5 минути. Половинъ часъ говорите повече.

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Г-не председателю! Все съ мене ли ще правите това?

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: 30 минути говорите повече.

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Нима има 30 минути повече?

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Г-нъ Дюгмеджиевъ! Азъ прилагамъ правилника. Какво искате да кажете съ думитѣ си „все съ мене ли ще правите това?“ Азъ нѣмамъ тукъ лично отношение къмъ Васъ или къмъ други. Азъ имамъ задължение да прилагамъ правилника и го прилагамъ добросъвестно.

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Азъ ви моля — питайте Народното събрание. Ако не желае да ме слуша, ще си отида. Азъ говоря на него.

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: Правилникътъ не ми позволява да питамъ Народното събрание. Позволяхъ Ви да говорите 30 минути повече.

Крумъ Митакъвъ: Нека чуемъ какво ще каже. Има двама-трима души, които не искатъ да го слушатъ — да си излизатъ! Но нека чуемъ какво сѣ казали и какво сѣ мислили тогава хората.

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Г-да! Азъ само ще свия рамене. Азъ не мога да разбера, защо да не ме изслушатъ когато говоря по единъ законопроектъ отъ толкова голѣмо, важно значение; по единъ законопроектъ, отъ приложенето на който утре, може би, ще зависи съдбата на страната? Ако вие не искате да слушате, кажете. Азъ искамъ да бъда полезенъ на България, на страната чрезъ васъ, чрезъ насъ.

Крумъ Митакъвъ: Говорете, ние искаме да слушаме. Изживѣхме всички трагизма на нашия народъ. Койте не иска да слуша, да излизе. Двама-трима души не искатъ да слушатъ — да отидатъ въ бюфета.

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Азъ говоря по законопроекта, не говоря по историята на войната, не говоря поезия. Говоря тъкмо това, което трѣбва.

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: Г-нъ Дюгмеджиевъ! Азъ нѣма да допушта да се спори тукъ по прилагането на правилника. Азъ Ви предупреждавамъ, че следъ 5 минути ще Ви отнема думата. И знайте, че сте говорили цѣли 40 минути повече отъ часъ, ако следъ 5 минути Ви отнема думата. Ако не сте доволень при това положение — не знамъ!

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Като не се считатъ минутѣ, които ми се отнеха чрезъ пререканията.

Сега азъ искамъ да приключа. Азъ ви посочихъ триѣ добри зрънца въ този законопроектъ. Казахъ и миналия пътъ, че законопроектътъ трѣбва да бѣде освободенъ отъ всичко излишно и да остане само като законопроектъ за една стопанска мобилизация. И само като такъвъ той ще има възможността да насочи вниманието на цѣлия институтъ къмъ дадена областъ, къмъ даденъ обектъ и тогава ще може да има резултати.

Но наредъ съ тия три ценни зрънца, които виждамъ, азъ съмъ длъженъ да посоча и дефектитъ на тоя законопроектъ.

Преди всичко въ него има антиконституционни елементи. Тѣ се съдържатъ преди всичко въ чл. 32, буква а, и на второ мѣсто въ чл. 50, съ който се дава на Министерския съветъ право да законодательствува. Г-нъ Николаевъ въ своята сбита и хубава речъ каза: не е целесъобразно Народното събрание да прехвърля функциитъ си върху Министерския съветъ. Азъ казвамъ, че той е много мекъ съ тоя изразъ и не налучка самата сѣщина на предмета. Не че не е целесъобразно — не е въпросъ тукъ за целесъобразностъ — но Народното събрание не може да прехвърля свои функции върху други институти. Това е неконституционно.

Отъ друга страна, сѣщественъ дефектъ на цѣлия законопроектъ е, че е крайно лакониченъ, че си служи съ общи фрази, безъ нищо да конкретизира. Единъ законъ, който има наказателна частъ съ толкова строги санкции, колкото се предвижда дори смъртно наказание, трѣбва непременно да посочва конкретни състави, за да не се дава възможностъ за произволъ и за да могатъ сѣднитъ, които ще налагатъ конкретнитъ санкции, да не допускатъ грѣшки, които сѣ много естествени и неизбежни при подобно лаконично съдържание на текстоветъ.

Недостатъкъ на законопроекта е и това, че не предвижда парламентаренъ контролъ при прилагането на закона. Въ каква организационна форма може да се изрази този парламентаренъ контролъ, то е въпросъ, който може да бѣде обмисленъ. Но парламентарниятъ контролъ е необходимъ. На първо мѣсто, азъ мисля, че би могло, напр., отъ срѣдата на народнитъ представители да се излъчатъ нѣколко души по изборъ, които да участвуватъ въ тѣй наречения висшъ съветъ на института; на второ мѣсто, това, което искатъ всички, това, което се подчерта и отъ други г-да народни представители, трѣбва решението, за да се приведе въ действие законътъ, за да се обяви гражданската мобилизация, да бѣде взето чрезъ и отъ На-

родното събрание. Правилникитъ, които ще бѣдатъ съставени по чл. 50, тоже трѣбва да бѣдатъ одобрявани отъ Народното събрание. По този начинъ ще има единъ допиръ, едно координиране между института и народното представителство, ще има единъ парламентаренъ контролъ, който е необходимъ, за да може правилно да се прилага такъвъ важенъ законъ.

Уважаеми г-да народни представители! Изпуснахъ преди малко да кажа нѣщо, за което сега искамъ разрешение отъ г-на председателя само за една минута.

Ще се мобилизиратъ голѣмитъ търговски, индустриални, кредитни и други учреждения. Кой ще ги управлява? Ще ги оставите ли пакъ на тѣхнитъ собственици, които провеждатъ винаги своитъ лични интереси? Когато ще мобилизирате една фабрика съ 500 или 300 души работници, които работятъ на три сѣмни въ 24 часа непрекъснато, за да набавятъ продукти, предмети и необходимости за войската, ще оставите ли вие господаря самъ или съ едно делегирано лице да разрешава всичкитъ въпроси? Азъ предлагамъ, въ главата „Мобилизация и демобилизация“ да се предвиди, че когато едно предприятие бѣде мобилизирано, то се управлява колективно отъ единъ съветъ: директора или управителя на фабриката, държавния делегатъ и представителъ на работницитъ, засти въ предприятието; не да се прати, напр., г-нъ Екимъ Екимовъ, който не е работникъ, като представителъ на Работническия съюзъ, но да се предостави на самитъ работници, които работятъ въ тази фабрика, въ това производство чрезъ изборъ да посочатъ свой достоенъ представителъ въ този съветъ.

Иванъ В. Петровъ: Съвети, съвети!

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Нищо съветско нѣма тукъ, г-нъ Петровъ. — По този начинъ ще има справедливостъ и ще има още единъ контролъ. Ще може работникътъ, като знае какво става, да даде по-производителенъ и полезенъ трудъ.

Уважаеми г-да народни представители! На наказателнитъ санкции азъ нѣма да се спирамъ конкретно, защото времето не ми позволява. Ще кажа само едно — тѣ сѣ крайно тежки, не сѣ съобразни съ престѣпленията, отъ една страна, а, отъ друга страна, нѣмаме конкретни състави; това ще даде възможностъ за извънредно голѣми произволи. Тия отъ васъ, които сте правници, знаете какво значи да дойде единъ съдъ и да сѣди нѣколко, безъ да има конкретенъ съставъ. Освенъ това ние изпадаме и въ друго положение. Законътъ е много общъ. Той посочва общи положения. Ще дойде тогава Министерскиятъ съветъ да създава правилници и за неприложението на тия правилници може да увисне единъ човѣкъ на бесилката! Това е страшно! Една голѣма несправедливостъ, която ще даде своитъ отрицателни резултати.

Така както е, законопроектътъ дава възможностъ и за други произволи. Членоветъ 38, 39, до известна степенъ и членъ 41, даватъ възможностъ да се направи единъ доносъ, да се проведе една клевета; по този начинъ съвършено невинни хора могатъ да увиснатъ на бесилката. Затова трѣбва да се предвидятъ наказателни санкции и за органитъ на гражданската мобилизация — отъ висшитъ до низшитъ, мобилизирани или щатни; ако тѣ извършатъ престѣпление, въ смисълъ, ако станатъ причина чрезъ своитъ действия нѣкой да бѣде невинно осѣденъ и наказанъ, да понесатъ и тѣ съответното наказание. Предвиденъ е само единъ текстъ за органитъ на мобилизацията — тогава когатъ единъ отъ органитъ не изпълни своята служба.

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: Приключвайте, г-нъ Дюгмеджиевъ!

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Приключвамъ.

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: Уважавайте малко председателството! Поканихъ Ви вече единъ, два, три пъти да приключите. До кога искате да продължавате?

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Тогава да остане смъртното наказание, щомъ не ми давате възможностъ да се изкажа! Да остане принудителната работа, която не е предвидена въ българската конституция! Много Ви благодаря на Васъ, г-нъ Пешевъ!

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Георги Тодоровъ.

Министъръ генералъ Теодоси Даскаловъ: Въ комисията, г-нъ Дюгмеджиевъ, ще Ви дамъ възможностъ да говорите 2 часа.

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Благодаря Ви, г-не министре. Когато привършвамъ речта си, винаги не ми се дава възможност да приключа.

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: Единъ часъ и 40 минути говорихте, г-нъ Дюгмеджиевъ.

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Никой не каза, че не желае да ме слуша.

Председателстващъ Димитъръ Пешевъ: Азъ прилагамъ правилника и Вие сте длъжни да се съобразите съ него.

Д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ: Народните представители иматъ съзнание за дълга си и искатъ да чуятъ всъщност, а Вие не ме оставяте да се изкажа!

Георги Тодоровъ: (Отъ трибуната. Чете) Г-да народни представители! Законопроектътъ за гражданската мобилизация установява съ подробност особенитѣ мѣрки, които се налагатъ отъ съображение, за да бѣде гарантирана победата. Така гласятъ мотивитѣ.

Прочее, целта на гражданската мобилизация, голѣмата нейна целъ е победата, сама по себе си, като най-висше благо, при евентуална война. Победа! Ето една дума, която буди чувства на възхищение и възторгъ, на загриженост и уплаха същевременно. Защото къмъ нея, къмъ победата се стремятъ всички воюващи, и двѣтѣ състезаващи се страни, защото при нея единиятъ печели територии и слава, а другиятъ губи жизнени сили и живи късове месо отъ териториалния си организъмъ.

Вѣковетѣ въ своята премъдростъ сѣ обозначили значението на победата въ старата максима: „Горко на победения!“ Никой не плаче надъ победения, никой го не шади и жали. Въ прозаичнитѣ редове на историята стои жестокиятъ урокъ, че победениятъ сѣ виновни, единствено защото сѣ победени.

Всѣкога и всѣкѣде сѣдбата на победениятъ е била еднакъво лоша. Отъ мрачните епохи на старитѣ времена, минавайки презъ димитъ на възхода на християнството, до днешнитѣ времена на претенциозния цивилизованъ свѣтъ, победителятъ си прилича, победителятъ си мязатъ като две капки роса. Разликата е само въ декоративността. Едно време победителятъ влизаше въ завоюваната територия на победения, отвлечаше женитѣ и децата му, разоряваше жилищата и безчинствуваше, а когато си отиваше, освѣтяваше пътя си съ пламъцитѣ на горящитѣ градове и села. Сега християнскиятъ победителъ, скривайки грабителския си образъ въ параграфитѣ на мирнитѣ договори, отнема залька на десетки поколения на победения. Въ стария свѣтъ непосредствено самитѣ победени понасяха всички отговорности. Единствено само тѣ изживяваха ужаса на поражението. Бурята дойдѣше и заминаваше. Всичко ставаше на гърба на непосредствено участващитѣ въ войнитѣ. Следъ тѣхъ, обаче, дохождаха други поколения, тѣ продължаваха своето развитие. Сегашниятъ победителъ е по-жестоко сърдеченъ. Той заробва идещитѣ поколения, както поискаха да заробятъ и грядущитѣ поколения на българския народъ. Той не винаги взима живи парчета земя, но затова завладява бѣдещото на грядущитѣ поколения. Победителятъ се стреми да убиятъ духа, надеждитѣ и порива въ поколенията на победения.

Специално за насъ. Две войни изкарахме, г-да народни представители, въ които бѣхме победители. И въпрѣки че побеждавахме, не само че не спечелихме въ съгласие съ историческитѣ истини, а останахме ограбени. Кѣде не бѣхме, наистина, кѣде не бѣше стѣпалъ мощниятъ кракъ на българския солдатъ? Изъ кой балкански друмъ не звѣнѣха чиличениитѣ подкови на българската кавалерия? При делтата на Дунава, разположени до старитѣ станове на Аспаруха, блѣнувахме съ шепота на дунавскитѣ вълни. Водихме на водопой конетѣ си въ сладката вода на Бѣло море и въ омая презъ тоя прозорецъ гледахме необятнитѣ хоризонти, по които се движеха голѣми и малки народи въ конкуренция на своитѣ културни предприемчивости. Гледахме, мечтаехме и мислѣхме какъ даровититѣ поколения на българското племе скоро ще плувнатъ къмъ тия открити ширини и колко много ще дадатъ на свѣта отъ своята оригиналностъ и самобитностъ.

Само това, обаче, г-да народни представители, ни остана. Останаха ни само блѣноветѣ, мечтитѣ и поезията. Завистничитѣ ни свиха въ старитѣ рамки на Родопитѣ и днесъ само отъ тамъ, като въ сѣнь, се втрещяваме въ открития бѣломорски хоризонтъ! Къмъ последния сѣ очитѣ на нашата съвременностъ, защото въ него се криятъ секретитѣ да просперираме като държава и народностъ.

Да, и къмъ валоветѣ на Аспаруха ни тегли вроденото, понеже сме неговии потомци, а, следователно, и неговии наследници.

Какъвъ е този парадоксъ, обаче, именно съ насъ, въ противоречие съ историческитѣ истини, че победителятъ всичко печели, да загубимъ всичко, що припечелихме съ храбростта си въ боеветѣ? Защо хвърлиха жребие върху нашата цѣлостъ? Нали тя бѣше наша, нали чуждо не вземахме? Защо дойде тая народностна катастрофа? Каква бѣше тая национална орисия?

Вината, макаръ и не изключително наша, е най-вече наша. Меа culpa. На първо мѣсто, по атавизмъ ние носимъ въ себе си едно просто чувство: да бързае, да не изгърпѣваме нѣщата. „Хайде по-скоро да ги смачкаме, та да се прибираме при децата и жената въ къщи, при нивитѣ и при кравикитѣ“. Спомнямъ си, че това бѣше повикътъ на голѣмата частъ отъ всичкитѣ наши солдати, които бѣха на фронта.

Младъ народъ, на който очитѣ отиватъ само до семейнитѣ добродетели, защото стояхме 500 години безъ държава и държавна идея, защото само съ семейното огнище можехме да се задоволяваме. Младъ народъ, изстрадащъ отъ коренищата на вѣковни дѣби, които черпи сокове отъ велика история, обаче миналъ, отъ друга страна, презъ огъня на 500-годишно робство, обеднѣлъ и спечелилъ робски инстинкти! У насъ се бори великото, полученото наследство, съ плачевното и смѣшното, придобито отъ робството. Останахме безъ национални традиции, дори ги ругаехме и усмивахме, безразлично дали ги гледахме у насъ или въ съседитѣ. Едва сега, следъ дохождането на народностната катастрофа, ние разбрахме, че държави и народи не могатъ да цвѣтятъ и да врѣзватъ, да даватъ плодъ, ако нѣматъ народностни традиции.

Въ всичко бързи и нетърпеливи, ние не можахме да задържимъ плодетѣ на победитѣ, а това е най-голѣмиятъ Божи даръ — да можешъ да задържишъ плодетѣ на победата.

Г-да народни представители! Правя само констатацията, безъ да раздиплямъ повече нѣщата въ тоя сложенъ комплексъ отъ въпроси.

Въ вината за дохождането на народностната ни катастрофа, на второ мѣсто, трѣбва да отбележимъ, че катастрофата дойде и поради нашата лакомия, и то лакомия въ най-лошия смисълъ на думата. Тя ни коштува скѣпо, защото не можахме да съобразимъ и разчетемъ, че сме малъкъ народъ, на който малко подобава, че въ концерта на Европа ние държимъ едно задно мѣсто, че въ сложнитѣ противоречия и вражди между акулитѣ на тоя концертъ ние трѣбва да имаме благоразумното становище да стоимъ настрана, защото сме малки и разбѣдени, че ние имаме дълга да се пазимъ отъ ритниците на атоветѣ, за да не ни боли главата, както говори приказката. Ние не останахме трезви, г-да народни представители, и реалистични, да се задоволимъ да задържимъ малкото, да го запазимъ и внесемъ въ националната каса за гарантиране на цѣлостното ни обединение.

Ние влѣзнахме въ противоречие съ здравомислието, че едно поколение не може да гарантира широкитѣ идеали на обединението на единъ народъ, че последното принадлежи на много поколения, че всѣко поколение има свой пай въ това обединение и че трѣбва съ него да се задоволи. Голѣмата строителна и гравидна работа на нацията се върши на етапи. И понеже въ лакомията си преидохме, затова не можахме да задържимъ припечеленото отъ нашитѣ солдати. Растежътъ и задачитѣ на поколенията иматъ своята стройна система. Всѣко поколение, което наруши тая система, страда и се сгромолясва. За поколенията е отредено правилото: пазй редъ въ системата и системността въ реда на постижението на творческото обединение.

На трето мѣсто, спомнете си, г-да народни представители, какъ ни хвалѣха и славословѣха. Намѣриха се откриватели, които ни нарекоха японци на Балканитѣ, други сирени пѣха надъ насъ, че ние сме прусаци между балканцитѣ. Би трѣбовало да признаемъ, че хвалбѣтѣ ни запалиха мезъцитѣ — пакъ робско чувство — загубихме равновѣсието си, загубихме съ нашето равновесие и припечеленото.

На четвърто мѣсто, ние се атестирахме предъ цѣлия свѣтъ, че сме хора съ голѣма индивидуалностъ, отиваща до крайностъ, съ слаби обществени грижи и съ неразвитъ общественъ дългъ. Нашата скѣпоценна личностъ, г-да народни представители, плуваше надъ всичко. Индивидуалността ни отиваше до анархизмъ. Ония, които трѣбваше да иматъ развити обществени грижи, доказаха

обществената си безгрижност. А що се отнася до обществения дълг, той беше още пеленаче. Народът ни въ своето мнозинство не откриваше тая добродетел — за обществения дълг. Властитъ не проявяваха обществена загриженост и тукъ е голъмата и съдобносна отговорност на нашата интелигенция по време на двестъ войни, която всъкога и всъкжде говореше на народа за неговитъ права, но не и за задълженията му. Интелигенцията ни не даде голъми примъри на обществена загриженост до себоторичане. Общественият грижи въ нея не достигна границитъ на държавата, а повечето спираха на пътя на семейното огнище.

Историкътъ, г-да народни представители ще каже и другитъ причини. Въ момента за мене съществено и важно е да подчертая, че ние въ двестъ войни не можахме да задържимъ спечеленото. Войскитъ го спечелиха, дипломатитъ го заубиха. Това беше характеристиката, която правеше народнитъ маси. Прочее, не стига само спечелването на победата, а и нейното задържане. Съ задържането на спечеленото победата вече става не единъ чисто воененъ актъ, а добива двустранностъ, тя става съвкупно важенъ и воененъ и граждански актъ. До този изволъ ни довеждатъ и мотивитъ на г-на министра на войната, итвейки, обаче, по другъ пътъ — на проучване на нѣщата.

Другото въ законопроекта е само сръдство за постигане на голъмата целъ. Вносителътъ убедително аргументира тезата си за органическата близостъ и абсолютната заанисмостъ на военната подготовка и военната мобилизация отъ организацията на тила, отъ порядкитъ въ този тилъ, отъ неговото състояние. Г-нъ министърътъ на войната съ своето честно войничко сърдце има разбирането на опита, че храбритъ народи съ губили победата по нѣкога единствено, изключително отъ голъмия безпорядъкъ, съществуващъ въ тила, отъ разходкитъ на спекулата до бойната зона и отъ надутата надменностъ и златорствата на спекулантитъ въ вътрешността. Излизайки отъ тия съображения, вносителътъ на законопроекта гледа да регламентира положението на тила, отъ който дойдохъ въ миналото — а и сега могатъ да дойдатъ въ случай на война — смущенията и катастрофитъ. Това е само похвално. Да водимъ войскитъ, да управлявашъ народитъ е изкуство да предвиждашъ и отрано да приготвявашъ. Всички тия въпроси въ миналитъ войни бѣха въ дезорганизация и, нека да признаемъ, важностъ и внимание на тѣхъ не се отдаде и се разчиташе само на импровизацията.

Чисътъ законопроекта дава обширна цѣлостна дефиниция на тила; той го смѣта като цѣлостностъ отъ гражданитъ, стоящи извънъ войската, отъ всичкитъ производствени сили и сръдства, отъ цѣлостното национално стопанство и отъ нравствената мощъ и духовнитъ сили на народа. Затова, г-да народни представители, гражданската мобилизация преследва като най-близка задача организирането на тия четири елемента на тила: свободни граждани, производствени сили и сръдства национално стопанство и духъ.

Начага се въпросътъ: оправданъ ли е тоя разширенъ коритъ на тила, нужно ли е разрешаването на тоя сложитъ комплексъ отъ голъми въпроси на гражданския животъ въ тоя законопроектъ? Трѣбва да отговоримъ утвърдително, понеже модерната война нанстина вкарва въ съвременното цѣлитъ народи, съ всичкитъ имъ духовни и материални сили и сръдства. За съвременната война нѣма вече близъкъ и дълбокъ тилъ. Дори разликата между фронта и тила се скъсява, като често пъти жестокоститъ въ тила съ по-голъми. Днешната война, поради напредъка на техниката, развива издълбоке държавния организъмъ: дезорганизира търговскитъ му връзки, обръква производственитъ системи, поради налагащитъ се военни нужди, а липсата на сурови материали и едностранчивостта на военнитъ нужди подлагатъ на неизбѣжна трансформация производството и производственитъ сръдства.

Класическото опредѣление на войната, че тя е ненормално време, съ ненормални отношения между хората, е най-сподручно приспособимо къмъ днешната война, която изисква грамадни сръдства за нуждитъ на бойнитъ състезания и която, за да се води, трѣбва да притежава неизчислими резерви отъ сръдства за живота на войската и населението.

Всичко това гражданската мобилизация се стреми по модеренъ начинъ да го организира и регламентира, да го въпрегне въ услуга на войната, за да се гарантира спечелването на победата. Съ две думи, гражданската мобилизация третира всички сили на народа, всички материални блага и морални ценности на нацията. Тя гледа да при-

способи народа и държавата къмъ нуждитъ на военното време, да обедини живитъ усилия на всички класи и съсловия за целитъ на войната, да издигне общественото чувство къмъ драговоно носене на ограниченията въ нуждитъ и ограниченията въ реализирането на печалбитъ; тя гледа да обедини разбиранята на днешнитъ поколения по задачитъ имъ и размѣритъ на съжитъ, за да не дойдемъ още единъ пътъ до национална катастрофа. Поколенията трѣбва да знаятъ докѣде трѣбва да отидатъ тѣхнитъ намѣрения за осъществяването на обединението на българския народъ, че това не принадлежи както казахъ, само на едно или две поколения, че това принадлежи на редъ поколения, че не трѣбва да се бърза, че не трѣбва да нервничимъ по отношение на нашия идеалъ за обединение, че всѣко поколение на гърба си ще трѣбва да изнесе само толкова, колкото се следва по неговитъ сили и по възможноститъ на цѣлия български народъ. Законопроектътъ за гражданската мобилизация се стреми, отъ друга страна, да елиминира и онова, което може да ни смути вътре и онова, което може да ни разстрои на фронта. Той гледа да елиминира всичко, което, по преживѣния горчивъ опитъ, ни остави въ положението да не можемъ да задържимъ спечеленото отъ победата.

Г-да народни представители! Азъ съмъ доволно скромно, предъ васъ, обаче, си позволявамъ още единъ пътъ да повторя: най-голъмото качество на единъ народъ въ края на краищата нанстина е да спечели победата, но висшето качество за всѣка нация е да успѣе да задържи спечеленото на бойното поле и да го внесе въ националната каса за териториално и морално обогатяване на своитъ придобивки. Въ този пунктъ азъ съмъ готовъ да бъда направени всички компромиси по третиранитъ въпроси въ законопроекта, стига само, следъ преживѣнитъ две катастрофи, да може нанстина, съ честната мисълъ на военитъ и съ нашето мъжество и мъжеството на българския солдатъ, да постигнемъ това, което трѣбваше още навремето да постигнемъ, като принадлежащо на нашето поколение.

Всичко това гражданската мобилизация се стреми да постигне, както се казва въ мотивитъ, ефикасно, бързо и безъ сътресения. Трѣбва да признаемъ, че тия две качества — бързината и постиженията безъ сътресения — сѣ най-голъмото достоинство на всѣко съвременно законодателство, а тѣ сѣ внесени и въ третирания законопроектъ, защото отговарятъ на динамиката на живота и на духа на времето.

Другъ е въпросътъ, когато навтѣземъ да обсъждаме постановленията на законопроекта, да кажемъ дали изобщо бързо ще може да се постигне това, което се поставя като целъ на законопроекта, дали ефикасно и безъ сътресения изобщо ще може да се дойде до крайната целъ, която законопроекта третира.

За да координира тила съ фронта, за да въпрегне производственитъ сили и сръдства, народното стопанство и моралната мощъ на нацията въ обслужване на войната — по този генераленъ въпросъ законопроекта предвижда следнитъ нѣща.

Г-да народни представители! Позволете ми да ви прикамъ да направимъ една обяснителна екскурзия въ постановленията на законопроекта, за да видимъ въ неговитъ съществени нѣща, дали нанстина ние нѣкаѣ не прекаляваме, дали изобщо трѣбва да се направятъ съответни корекции, съобразно величината на голъмата целъ, която той си поставя.

Говоръ се и отъ други, че по чл. 15 отъ законопроекта на гражданската мобилизация подлежатъ всички български поданици, безъ разлика на полъ, отъ 16 до 70-годишна възраст включително, които не подлежатъ на военна мобилизация. Струва ми се, че това постановление трѣбва да бъде коригирано. Тукъ вносителътъ, уважаемиятъ министъръ на войната, е повлиянъ отъ подражание и азъ се боя дали нѣма да платимъ на това подражание, и то скъпо. Възрастъта, г-да народни представители, само по себе си е единъ голъмъ фактъ; хората постепенно утрѣватъ, възмъжаватъ и остаряватъ. До прекалености не бива да отиваме. За една планова работа е, неопозовено да си служимъ съ децата; тѣ сѣ народнитъ резервоаръ, тѣ трѣбва да бъдатъ пощадени, тѣ трѣбва да изживѣятъ своитъ детинщини, а не да участвуватъ въ гражданската мобилизация. Психологията и организъмътъ на децата иматъ своитъ закони. Като народъ ние сѣ издълбоки, жилави, непретенциозни, но все пакъ трѣбва да признаемъ — доволно изтощени следъ двестъ войни физически. Децата ни сѣ сравнително слаби. Говоря за децата на народнитъ маси 16-годишната възраст е такава на неволежията и едва ли такива младежи биха могли да отговарятъ по

сложните престъпни състави, които се предвиждат в законопроекта, в връзка с чл. 42 от наказателния закон. Затова младежите трябва да бъдат мобилизирани от 18-годишна възраст нагоре.

И мене ми се ще да приповторя оная мисъл, която казаха някои преждеговоривши, че ще се отрупаме с излизани тежести, вреди сами ще си нанесем, ако наистина отидем да почнем от националния резервоар — децата — да черпим кадри от 16-годишна възраст. Тук, г-да народни представители, когато става въпрос за младежта, ще ми позволите да направя едно незначително отклонение.

Младежта е гореща, младежта обича да попила повече идеали, а може би и нещо друго, но това не е престъпление. Присъщо е на младежта да шуми, присъщо е на младите да бъдат по-буини, защото това е в тяхната възраст. Нам, обаче, на по-старото поколение, тежи дългът да бъдем винаги коректни в отношенията си към младежта, да я третираме като скъпоценност. Ние, по-старата генерация, порали умора или нерви, няма да управляваме вечно. Утрешният ден ще ангажира младежта, тя ще дойде, щем-не щем. Тя ще бъде управник в утрешния ден на нашите деца. И затова трябва наистина ние, по-старата генерация, не само да бъдем снисходителни, но и справедливи, да напущаме по-често горния етаж, гдето стоим, и да слизаме в долния етаж, гдето стои младежта, да я заобикаляме, и, ако искате, дори недостатъците, които тя има, да ги изгорим в огъня на нашата любов и да я притискаме по-близо до себе си.

Само така народът може да подготви за утрешния ден своите поколения, които ще управляват страната. Ако не направим това, ние ще изиграем варварската роля на бога Кронос; другото ще бъде само кроновщина, най-позорното. Кронос, бог на боговете, навремето, за да не му бъде взета царщината на Олимп, си е позволявал да изяде собствените си деца, за да не бъде взето от тях неговото царствено място.

Г-да народни представители! За нашия живот в 1940-то, ако наистина така продължим да третираме младежта и младото поколение, което работи между нас, това ще бъде само варварщината на Кронос. Който, обаче, има отворени очи, който има развито чувство за обществен дълг, да може да прави елементарни пресъждения с събиране и изваждане, той трябва да разбере, както казах, че младите поколения ще дойдат по силата на естествените закони, че в техните ръце ще остане бъдещето, а каквото направим от младите поколения, това ще очакваме да бъде дадено и на нашите деца, на тия, които сега растат.

Г-да народни представители! Когато става въпрос за постановленията, належащи се в чл. 15, а именно първа, от законопроекта за гражданската мобилизация, ще трябва да разкритикуваме някои от гледна точка на пола. Аз имам съмнението, в присъствието на г-на вносител на законопроекта, да заявя още отсега: страшна, неправима грешка би направил не г-н министърът, а евентуалният директор на гражданската мобилизация, ако той бъде толкова несъобразителен да не разбере, че гражданската мобилизация нивга не трябва да бъде отправена до селската жена. Някои от преждеговорившите искаха да видят мобилизирана и жената, за да дефилира и тя. Това в големите градове може да бъде направено, но ако бъде взета и бъде накарана и селската жена в колони да дефилира, това ще бъде най-голямата глупост, която ще направим по отношение на селото, на земеделското стопанство. Селската жена оглавна е мобилизирана. Тя се държи здраво от нуждите на нашето селско стопанство, селската жена е най-великият елемент в България. Нашият селянин обича да манкира. Нашият селянин обича да стои в кафенетата. Денем той често обича да се припича на слънцето, да гледи тояската си или да я остри. Но тоя велик елемент, който ни е дал Бог — селската жена — тя цял ден е на нивата, а вечерно време, като се върне, тя готви и приготвяла всичко. Каква по-голяма мобилизация за селската жена от привързаността и към земеделското стопанство? Ами че селската жена не спести ли изобщо това, което можеше да направи през време на войната, и когато се върнаха войниците, тя го даде на своя сайбия, за да го изпояде на сам-патагът? Най-великото нещо наистина, г-да народни представители, в нашия бит е селската жена.

Г-да народни представители! Чл. 15, алинея втора, постановява, че може да стане гражданско мобилизиране също и на чуждите предприятия и на чуждите поданици. Г-да народни представители! Първото е благора-

зумно и целесъобразно, то може да се направи. Може да се отиде до гражданска мобилизация на чуждите предприятия, но да се отиде до гражданско мобилизиране и на чуждите поданици, това не бива да става. Аз знам интимната мисъл на г-на вносител — вие се досъщате. Ако дойдем евентуално до война, ние няма да бъдем сами, ние ще имаме своите съюзници, и като чужди г-н вносител иска да ни каже: ще бъдат, безспорно, мобилизирани граждански поданиците на евентуалните съюзнически сили. Г-да народни представители! И така да бъде, аз бих молил уважаемия вносител да се лиши от това „благо“. Ние сме млад народ. Ние себе си едва можем да уреждаме и управляваме, а камоли чужденците, като знаем какво съдържа сам по себе си чуждият поданик. Да вземеш да мобилизиращ предприятие — това разбирам. Чуждият поданик ще остане в предприятието си, той може да бъде използван, защото до него и над него евентуално ще бъде поставено компетентно лице, на което управлението на гражданската мобилизация ще има доверие. Ние, обаче, трябва да си признаем недостатъка, че мъчно можем да се ориентираме даже между шугавите овце в собствените си редове, а камоли да знаем какви са разположенията, какви са качества на чуждите поданици, дори и когато те наистина биха принадлежали към една съюзническа страна.

Прочее, от съображения на целесъобразност, от съображения на спестяване на много наблюдения, ние трябва да изоставим мобилизирането на чуждите поданици. Ние имаме един основен недостатък: ще мобилизираме 10-20 чужди поданици, а същевременно ще трябва да турим може би 40-50 наблюдатели. Къде е Киро — на кирия! Нищо няма да бъде постигнато. От съображение — извинявам се, че повтарям — на целесъобразност, съобразявайки се с известни неща, които има вече у нас, аз препоръчвам на г-на вносител да обсъди тоя въпрос и да премахне това постановление, защото от мобилизирането на чуждите поданици много нещо не можем да очакваме.

Искам да се спра на постановлението на чл. 16. Да не бъде, обаче, погрешно разбран, да не би да се смътне, че влагам някаква тенденция, позволете ми да го прочета. (Чете)

„Съ постановление на Министерския съвет могат да бъдат освободени от военна мобилизация лицата без които граждански мобилизираните учреждения, предприятия и отрасли на народното стопанство не могат да действуват правилно“.

Г-да народни представители! Не съм дошел да правя реверанси никому. Аз имам тежестта на своя дълг, така както аз го разбирам, и ще споделя с вас своите схващания по този законопроект. Аз имам вкус към това постановление. Тук трябва да се поставят или ограничителни думи „във всеки случай“, или съвсем да бъде премахнато това постановление. Такива постановления в миналото ни изядоха главата, защото бяха взети цъли партии от действащата армия и ги пратиха в вътрешността, което смути духа на фронта и което внесе безпорядък в тила.

Министър генерал Теодоси Даскалов: Защото не бяха го предвидили навремето.

Георги Тодоров: Моля Ви се, г-не министри. Един войник като Вас винаги ще се въодушевява да бъде постигната големата цел, да бъде спечелена победата. Това разбирам, но ние сме човъци. Човъци сме, и колкото близко да сме до ангелите, като човъци, не Вие, не и уважаемият г-н министър-председател, но все ще се намърят лелички и вуйчовци, които може би ще докарат още един път разстройството на действащата армия, която трябва да бъде съвършено спокойна. Тя трябва да знае, че гадените деца на София, Пловдив и големите градове ще бъдат там на фронта и ще мрат, както мрат всички аристократи в Германия, Англия и Франция. Нашият народ се нуждае от примери на голяма саможертва. Интелигенцията ни е скъпа, но пред големата задача да бъде спечелена победата всички ще дадем жертви, всички трябва да дадем жертви. Страх ме е, че това постановление ще се отрази върху организацията на военния фронт. Ако би имало благоразумие още в самото начало, преди извършването на военната мобилизация или на военната подготовка — употребявам понятията на законопроекта — и своевременно бъдат изети незабелязано от офици, които оти-

вато или сѝ отишли вече на фронта, известни лица, които се намират, че сѝ крайно нужни за вътрешността и за просперитета на стопанството — това все още може да се понесе. Но ако се намири още единъ дѣло Радославовъ — Богъ да го прости — наистина сѝ това по-становление на чл. 16 ще докажемъ още единъ пътъ, че сме твърде неразумни, че не две катастрофи, а може би, че робско тегло ще падне на главитѣ на българскитѣ граждани. Ние имаме дългъ да предвиждаме, ние имаме задължението, което сме получили отъ народа, да предупредяваме. Азъ смѣтамъ, че сѝ едно честно войнишко сърце лесно ще се справимъ; сѝ единъ коректенъ министър-председателъ, сѝ единъ възпитанъ и издигнатъ министър-председателъ, като сегашния, който фактически ще бѣде всичко при решаването въ Министерския съветъ, ние лесно можемъ да постигнемъ това. Ще отидемъ при г-нъ Филовъ, не други, а ние, и ще му кажемъ: дошла е работата до животъ, мило и драго ще вземемъ и ще дадемъ! Той разбира по-добре отъ насъ историческитѣ нѣща, той знае какъ се създава историята на народитѣ, той знае, че страшни жертви трѣбва да бѣдатъ давани, че всички трѣбва да ги дадемъ и най-паче трѣбва да ги дадатъ облагодетелствуванитѣ слоеве, специално София и голѣмитѣ градове, за да не оставимъ впечатлението въ маситѣ, които ще отидатъ на бойното поле, че се бие само бай Ганю, а патристичнитѣ парвенюта сѝ останали въ вътрешността, за да могатъ да правятъ това или онова, за което ви разправяше г-нъ Дюгмеджиевъ.

Г-да народни представители! Трѣбва да призная, че чл. 19 съдържа въ себе си голѣма целесъобразностъ. Азъ дори бихъ искалъ да се съгласимъ, да си дадемъ дума, да сключимъ конвенция по-скоро да приключимъ сѝ разискванията по законопроекта за гражданската мобилизация, за да можемъ да дадемъ всичкитѣ възможности на г-на министъра да встъпи въ неговото изпълнение и, ако е нужно, своевременно да се отпочне временното обучение и подготвянето на ония, които ще засматъ мѣстата на бойцитѣ.

Уважаемиятъ г-нъ министъръ на войната ми направи единъ апострофъ. Азъ разбирамъ неговата чистота. Но нека, като на по-старъ отъ него, ми бѣде позволено да му напомня, че той не е виновенъ. Азъ ще се върна къмъ състава на почитаемата дирекция, азъ ще се върна на състава на предвидения въ чл. 7 висшъ съветъ на гражданската мобилизация, за да кажа, че тия юрисконсулти изъ разнитѣ министерства, че тия главни секретари, че тия главни началници, че тия началници и подначалници въ отѣленията сѝ успѣли въ кодификационната комисија да дадатъ една редакция износна на тѣхъ, за да може, по силата на закона, да получатъ и съответната компетентностъ. Компетентностъ не се създава съ законъ. Нито единъ отъ юрисконсултитѣ не трѣбва да фигурира въ този висшъ съветъ. Азъ самъ съмъ юристъ. Достатъчно е да участвува само държавниятъ юрисконсултъ. Той може, той трѣбва да бѣде тамъ. Той трѣбва да остане тамъ, защото ще има да се решаватъ важни и съществени нѣща, свързани изобщо сѝ голѣмитѣ материални интереси на нацията. Но да съберете тоя сонмъ отъ юрисконсулти, отъ главни секретари, отъ началници, позволете ми да ви кажа това е подготвено въ кодификационната комисија или нѣкъде другаде, не отъ г-на военния министъръ а отъ всичкитѣ тѣзи, които сѝ твърде много загрижени за своята скъпоценна кожа, за да се върна пакъ на старата си мисль, която ви казахъ: нашата личностъ — тя ни изяде главата, тя плува надъ всичко, и забравяме общото, голѣмото, онова, което трѣбва да пазимъ.

Г-да народни представители! Постановленията на чл. 14 сѝщо ги намирамъ за целесъобразни. Кога трѣбва да бѣде извършена гражданската мобилизация? Прави се критика по този пунктъ на вносителя на законопроекта. Азъ въ този пунктъ твърдя, че нѣма нищо противоконституционно. Азъ съмъ на становището, че наистина само оня, който ще поеме историческата отговорностъ — а това е правителството въ лицето на Министерския съветъ и на министър-председателя — може да прецениа и да отбѣрва, да каже узрѣли ли сѝ нѣщата и събитията сами по себе си за вършенето на тоя грамаденъ актъ. Това не е даване на пълномощия, това е вършене само на една целесъобразна работа. Въ военната акция не се искатъ много приказки, не се иска изгърбяване на много нѣща, ако наистина всичко вече е изтекло и ако ножътъ е дошелъ до коката и трѣбва да се действува. Азъ имамъ смѣлостта да призная, че едва ли ще мога добре да разбера и да преценя кога моментитѣ сами по себе си сѝ дошли, кога наистина тѣ позволяватъ не, ами налагатъ извършването на гражданската мобилизация. Когато стане военната мобилизация, само по себе си се знае, че ще

дойде и гражданската мобилизация. Гражданската мобилизация може да дойде въ дни на смутове, въ дни на голѣма загриженостъ, на подготовка, за да бѣде гарантирано извършването на военната мобилизация. Тая преценка не може да бѣде вършена отъ голѣми колективни тѣла. Тая преценка, г-да народни представители, може да бѣде направена само отъ сведущи, които иматъ всичкитѣ данни, за да кажатъ: въ този часъ, въ толкова и толкова време, трѣбва да бѣде направено това и това. Презъ време на войната ние имаме възможностъ да наблюдаваме оня точенъ часовникъ, който нашитѣ съюзници германцитѣ притежаваха въ преценяването на всички моменти, и затова тѣхнитѣ удари биваха винаги решителни и, ако искате, даже предотвръщаха развитието на голѣми нѣща, които иначе щѣха да донесатъ голѣми жертви.

Разпореденията на чл. 14 сѝ предизвикани отъ посочени мотиви и съображения и по тѣхъ общитѣ приказки си нѣматъ мѣстото. Обаче така, както е дадена редакцията на чл. 14, трѣбва да смѣнемъ, че това сѝ външи не отъ строго патриотични съображения, а отъ съображения на голѣма предвидливостъ и целесъобразностъ, които сѝ най-присѣщи на военното дѣло.

Г-да народни представители! Най-сетне трѣбва да направя разборъ на разпореденията на чл. 17 въ връзка сѝ разпореденията на членове 20 и 22. Нѣма по-съществени разпоредения въ законопроекта за гражданската мобилизация отъ посоченитѣ чл. 17 определя въ общи думи какво подлежи на гражданска мобилизация, а членове 20 и 22 даватъ да се разбере какво трѣбва да бѣде направено при извършване на гражданската мобилизация, както и докато тя съществува. И менѣ ми се струва, че нашитѣ стопановеди трѣбваше да бѣдатъ много конкретни и изчерпателни. Тѣ трѣбваше да дойдатъ въ помощъ на правителството и Народното събрание при разискването на тѣзи въпроси. Въ менѣ продължава една борба. Дойде тукъ уважаемиятъ г-нъ професоръ Цанковъ и каза: „Капиталътъ, това е една обществена функция. Капиталътъ е едно обществено богатство. То принадлежи на всички, то трѣбва да служи на обществото.“ И той отиде дори дотамъ, да каже, че който капиталистъ не схваща, че наистина капиталътъ трѣбва да бѣде рентабиленъ, трѣбва да му бѣде отнетъ капиталътъ, като подъ думата рентабилностъ разбираме капиталътъ да реализира все повече и повече печалби. Г-да народни представители! Азъ, по понятни съображения, не бихъ употребилъ съответнитѣ понятия. Вие чувствувате, че азъ се въздържамъ. Но въпросътъ за рентабилността на капиталата така не мога да го разбера. Че наистина капиталътъ има обществена функция, че наистина капиталътъ трѣбва да служи на обществото, азъ съмъ съгласенъ и ржко плѣскамъ на г-нъ Цанкова. Тамъ всички сме единодушни. Капиталътъ принадлежи на обществото. Но когато обществото преследва една голѣма задача, капиталътъ ще се влѣче ще-не ще, подирѣ ония, които създаватъ величието на своята страна и бѣдещия просперитетъ на капиталата. Но капиталътъ, въ военно време и при гражданска мобилизация, да мисли за нѣкакъ си рентабилностъ, и то сѝ такова съдържание, каквото даде на думата уважаемиятъ г-нъ проф. Цанковъ това не го сподѣлямъ. То е начало на легализирането на спекуланството. Такава мисль трѣбва да бѣде напуста отъ насъ. Капиталътъ ще служи, г-да народни представители, на обществото, защото има обществена функция. Капиталътъ е националенъ, народенъ, той трѣбва наистина да принадлежи на нацията, и когато тя се бори, той трѣбва всеотдадно да ѝ служи въ тая борба. Всичко друго е отъ лукаваго. Речете ли да направите едно раздѣление, всички други стопански, производствени сили и сръдства да ги отѣлите отъ капитала и да му дадете единъ приоритетъ, самъ по себе си капиталътъ да може да гони своята рентабилностъ въ такива страшни моменти, а отъ друга страна, да поставите подъ една страшна регламентация всичкитѣ производствени сили и сръдства — това, за Бога не мога да го събера въ главата си. Не виждамъ, въобще, елементарна логика въ това. Е, капиталъ какъва рентабилностъ ще гонимъ, какви лихви ще вземамъ утре, когато всичко ще бѣде на бойното поле? Защо се правятъ само подмѣтания и мили очи? Нѣма мѣсто тукъ за мили очи. Ние всички сме за една капиталистическа система. И азъ съмъ сѝ убеждение, че капиталистическата система, сама по себе си, е за предпочитане отъ всички други системи, които другаритѣ отъ лѣвата страна ни препоръчватъ. Но азъ трѣбва да бѣда правдивъ. Азъ трѣбва да сподѣля — може би и да грѣша — мислитѣ си сѝ васъ, че когато всичко бѣде на бойна нога, когато всички „предприимъ“ бѣдатъ регламентирани, бѣдатъ въпрегнати, за да служатъ на голѣмата национална идея за спечелването на побѣ-

дата, а чрез нея за постигането на нашето обединение, при такова съдбоносно време, на г-на капитала ще кажем, че той ще върви като обоз след всичките фронтовици и ще трябва да служи така честно и добре, както самите фронтовици, които, като се бият, участват със своя капитал — живота си.

Г-да народни представители! Позволете ми най-после да спра...

Председателстващ Димитър Пешевъ: (Звъни) Моля, завършвайте, г-нъ Тодоровъ.

Георги Тодоровъ: ... на постановленията на членове 20 и 22. Относно тази толкова много важна материя, която се съдържа в разпореденията на членове 20 и 22, вложена от вносителите, искамъ всичко да бъде направено ефикасно, бързо и безъ сътресение въ нашия обществен живот, въ нашата икономика, азъ ще си позволя само да помоля, когато законопроектът отиде въ комисията, тамъ да бъдат ангажирани не само членовете на съответната комисия по Министерството на войната, но и членовете на парламентарните комисии по Министерството на търговията и Министерството на земеделието.

Министъръ генералъ Теодоси Даскаловъ: Каня всички компетентни отъ цѣлата Камара.

Георги Тодоровъ: Добре ще направите. И така трябва да бъде. Постановлението на чл. 22 е много важно и менъ ми се струва, че въ редакцията му ще трябва да се внесе по-голяма яснота, по-голяма категоричност, по-голяма предметност, за да може съгласно разбиранията на г-на вносителите, не само всичко да бъде направено бързо, но и да даде ефикасенъ резултатъ, а най-вече да бъде направено безъ да се предизвикатъ сътресения въ нашата икономика.

Г-нъ проф. Петко Стайновъ, при обсъждане постановленията на членове 20 и 22, искаше да изкара, че тѣ иматъ въ себе си антиконституционност и подхвърляше, или, по-право, правѣше сондажъ въ Камарата, за да се хванатъ нѣкои на въдницата и да кажатъ, че да се регламентира стопанството, да се регламентира външното производство, да се регламентира фабричното производство, индустрията, това е нѣщо странно. Той не говори за земеделието, че то ще бъде мобилизирано граждански и че то ще дава хлѣбъ еднакво на войника и на населението. Това подразделение не може да бъде направено по всички онѣзи съображения, които току-що изтъкнахъ. Всички отъ васъ сподѣлятъ това. Всички предприятия, всички клонове на индустрията, на земедѣлското стопанство, на транспортитѣ трябва да бъдатъ въпрегнати въ усилията, които ще се правятъ за спасението на нашата страна. Дълга, обаче, предъ васъ, г-да народни представители, да сподѣля още една мисълъ: че въ този пунктъ има едно неоразумение между г-нъ професора и постановленията на законопроекта. Изглежда, че той недобре чете постановленията на чл. 22, като казва, че нѣмало въобще никакво постановление относно външната ни търговия. И азъ трябва да призная, че нѣма постановление въ законопроекта за регламентиране на външната търговия и за това, което въобще трябва да бъде направено и което ще се прави отъ всички други събди въ страната, въ съгласие съ постановленията на членове 20 и 22 отъ законопроекта за гражданската мобилизация. На забележката, която г-нъ професорътъ направя, г-нъ министърътъ на търговията отговори, че онова което той търси, ще намери въ чл. 11, гдето било казано, че Министерството на търговията, промишлеността и труда можело да учреди служба за външната търговия и че достатъчно е само да можешъ да четешъ логически и граматически това, което е писано като заглавие на глава IV, „Осигуряване на производството и снабдяването“, да прочетешъ също и постановлението на чл. 21, кждето се казва, че съответните министерства съставятъ своите планове за производство, доставки и износъ и осигуряватъ снабдяването. Правилна беше мисълта на г-на министра на търговията, но тия постановления, които съществуватъ тукъ изобщо за външната търговия, се отнасятъ само до вноса, който ще бъде реализиранъ, за да бъде гарантирано снабдяването съ съответните необходими продукти. Но това не стига, по моего разбиране, уважаеми г-не министри на войната. Азъ смѣтамъ, че наистина външната търговия трябва напълно да попадне подъ всичките онѣзи модификации, които вие предвиждате съ постановленията на членове 17, 20 и 22. Мене ме е страхъ, че нерегламентирането на външната търговия изцѣло, не само по отношение гарантирането и подsigуряването на снабдяването, ще ни създаде много неприятности. Миналия пътъ, когато го-

ворихъ по законопроекта за посрѣщане извънреднитѣ разходи по обезпечаване сигурността на страната, азъ си позволихъ да ви кажа, че това ни е битѣтъ, че ние сме си бабамъ завистници. Когато ще открашъ нѣкого да се бие и ще искашъ отъ него единъ крѣвенъ данѣкъ, толкова скѣпъ, толкова съдбоносенъ за него — защото обикновено така разсѣждаватъ младитѣ и недостатъчно издигнати народи като нашия: каквото ще да стане следъ менъ, когато азъ не се върна и не успѣя — ако не се постави на регламентиране външната търговия, ако въ законопроекта не влѣзатъ съответните постановления, азъ смѣтамъ, че наистина тогава ще стане голѣмо стѣлкновение на законопроекта съ неговата голѣма идея да се служи на победата, която трябва на всѣка цена, при евентуална война, да я имаме въ ръцетѣ си.

Г-да народни представители! Оставатъ ми нѣколко думи да кажа за особенитѣ разпоредения. Азъ смѣтамъ, че въ тѣхъ е направена една редакционна грѣшка. Чл. 33 се отнася до мораториумитѣ. Прегледайте всички наши мораториуми и вие ще видите, че презъ сръбско-българската война и нататѣкъ презъ всички войни, които е водилъ българскиятъ народъ, мораториуми винаги сѣ давали съ съответни постановления на Министерския съветъ, които сѣ били одобрявани впоследствие отъ Камарата. Азъ намирамъ, че това постановление на чл. 33 не е съдбоносно и не може изобщо да бъде характеризирано като такова, което дава нѣкакви си пълномощия на Министерския съветъ, на респективното правителство и оттамъ вече тази голѣма задължителностъ да се казва, че ние влагаме въ ръцетѣ на министритѣ голѣми национални блага и затова трябва непременно да ги следимъ. Това е вѣрно, ние ще ги проследимъ. Но въпросътъ е маловаженъ, защото въ сѣществуващия специаленъ законъ за общественитѣ бедствия отъ 1928 г. има нареждане, споредъ което е дадена възможностъ на Министерския съветъ, при всѣко бедствие веднага да постановява даването на мораториумъ. Този мораториумъ, безспорно, е неизбѣженъ, той трябва да бъде даденъ, той ще бъде даденъ и съ министерско постановление, когато Камарата не може да бъде свикана. Съгласно чл. 73 отъ конституцията, Камарата трябва да бъде свикана петъ дни следъ обявяване на военното положение, за да направи съответното му одобрение. Това пълномощие, г-да народни представители, което се дава въ чл. 33, не е съдбоносно. То третира една материя, която изобщо не е така съдбоносна сама по себе си. Кой би ималъ нѣщо противъ — нека бъдемъ реалисти — противъ даването мораториумъ при случай на гражданска или военна мобилизация? Никой. Само по себе си това събитие, съгласно постановленията на чл. 131 отъ закона за задълженията и договоритѣ, дава всичкото основание за денонсирането на договорнитѣ отношения, за неизпълнение на всички договорни отношения, поети преди това събитие. Тѣй че не може да се смѣта, че съ това постановление на Министерския съветъ се дава нѣкакво ново, страшно, съдбоносно за развитието на нашия народъ право. Дразни, обаче, самото обстоятелство, отгдето наглежда на съответнитѣ редактори на чл. 33 имъ е дошла тази хубава мисълъ, точно въ този толкова необходимъ законъ за гражданската мобилизация, да разстройватъ единодушието, да разстройватъ спокойствието, да действуватъ злотворно върху свѣстѣта на г-да народнитѣ представители. Всичко това можеше да бъде прокарано въ другъ законопроектъ, не непременно въ законопроекта за гражданската мобилизация. И азъ намирамъ, че въ съгласие съ комисията по Министерството на войната, ние можемъ да направимъ една голѣма поправка, като постановлението на чл. 33 и постановлението на чл. 34 бъдатъ изоставени, бъде заличена главата „Особени разпоредби“. Чл. 34 менъ ме плаши, защото постановява принудителни заеми, които Министерскиятъ съветъ може да направи отъ доходитѣ на физическитѣ и юридическитѣ лица, когато тия доходи надвишаватъ единъ опредѣленъ отъ него размѣръ. Г-да народни представители! Нѣма защо да бързаме съ предрешаването на този въпросъ. Ако имаме съзнанието, че наистина комплексътъ отъ въпроси е много голѣмъ, не може току така съ леко сърце и рѣка да посегнемъ на една стопанска организация. Колкото и да е важно предназначението на гражданската мобилизация, тя не се итересува отъ съответнитѣ принудителни заеми, които ще иска да прави правителството отъ тия, които реализиратъ аномални доходи и печалби. Не, г-да народни представители, нѣма нужда. Когато се очертаятъ нѣщата, когато видимъ, че наистина напредваме въ постигането на нашата победа, че е близко реализирането на нашитѣ народностни идеали, тогава можемъ да помислимъ за такива принудителни заеми. Сега, обаче, не бива съ особени разпоредби прежде-

временно да решаваме да правим принудителни заеми от ония, които са реализирали ненормални печалби.

Г-да народни представители! Мене ми се иска — безъ да желя да обиждамъ нѣкого — да кажа направо въ очитѣ на всички ви: това е предрешаване на единъ въпросъ. Г-нъ министърътъ на войната едвали се е досѣщаль, когато е редактиранъ този чл. 34. Поради известна заинтересуваностъ, ни въ клинъ, ни въ рѣжавъ, отъ невидѣлица пада този текстъ въ особенитѣ разпореждания, третира се тамъ една материя, която нѣма нищо общо съ гражданската мобилизация.

Позволете ми най-после да се спра на единъ възгледъ, изказанъ отъ единъ отъ преждеговорившиятъ. И азъ сподѣлямъ този възгледъ, че наистина въ постановленията на чл. 32, точка а, отъ законопроекта се провеждатъ известни нѣща, които не само че миришатъ на пълномощия но които сѣ типични пълномощия. Г-да народни представители! Работата не е толкозъ страшна. Не е толкозъ страшна, защото, макаръ и да става въпросъ за суспендиране на известни конституционни свободи и права — право на сдружаване, на свобода на печата, на свобода на словото — то, между впрочемъ, съществува и сега. Да се сдружавашъ вече не е позволено; да пишешъ каквото трѣбва и каквото не трѣбва, също не е позволено. Цензурата отдавна си съществува. Трѣбва да признаемъ, че нашата преса вече се издигна. Тя вече не се занимава съ зачатки, съ трѣбвало и нетрѣбвало. Трѣбва да признаемъ, че мисълта въ нашата преса е напълно дисциплинирана, че тя работи наредъ съ всички други служби за общото, за постигане целиятъ на общото. Откакъ сътъ свѣтува, и цензура съществува и ще съществува. Не трѣбва, обаче, г-да цензоритѣ да иматъ качества и навицитѣ на всички ония цензори, които имаме презъ първата и втората война. Вижъ, тукъ се поправямъ, правя реверансъ на г-на военния министъръ и признавамъ, че всичко това дойде така отъ невидѣлица.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни) Моля Ви се, г-нъ Тодоровъ, времето Ви вече изтече.

Георги Тодоровъ: Свършвамъ. Г-да! Извинявамъ се и предъ г-на председателю, и предъ васъ. Ще приключа само следъ петъ минути.

Трѣбва точка а отъ чл. 32 на законопроекта, когато отиде въ комисията, въ съгласие съ г-на вносителю, да бѣде изхвърлена. Не му е тукъ мѣстото да се занимаваме нито съ цензурата, нито съ ограничаване правата на събранията и на сдружаванията. Тукъ, г-да народни представители, азъ искамъ да се върна на единъ въпросъ който наистина е много важенъ.

Г-нъ Кожухаровъ си позволи тукъ, предъ насъ, съ всичкитѣ си фелетони въ рѣце, да ни убеждава и да ни доказва какво е съдържанието на духа, който законопроектътъ третира въ постановленията на глава шеста. Той ни каза само едно: че духътъ — това билъ единъ много сложенъ комплексъ отъ въпроси. Ами че това не е разрешение на въпроса. Ние, г-да народни представители, между впрочемъ, ще трѣбва да се разберемъ какво значи духъ и какво съдържание трѣбва да бѣде дадено на духа, чието постигане трѣбва да се цели въ случай на гражданска или военна мобилизация.

Г-да народни представители! Наистина, тезата сама по себе си е голѣма и важна, защото нашиятъ народъ пѣе: „Шуми Марица скържавена, плаче вдовица, люто ранена“ — единъ народъ, който и въ националния си маршъ подчертава болкитѣ, страданията и робството. Марица е все още кървава и вдовицата е все още ранена! Наистина, върху тѣхъ духъ ще трѣбва да пороботимъ повече. Ще трѣбва да изправимъ нѣкои концесии голѣми, за да издигнемъ духа. Знаете какъ нѣмецътъ пѣе: „Deutschland, Deutschland über alles“ — Германия надъ всичко. Какво значи това? Когато единъ народъ 300 години пѣе „Германия надъ всичко“, това е единъ готовъ духъ. Нѣма защо да ни изумяватъ ония постижения, които иматъ германцитѣ, или пъкъ постиженията, които иматъ англичанитѣ, които въ своя националенъ химнъ пѣятъ, че цѣлитъ свѣтъ — това сѣ тѣ, тѣхната раса, която стои надъ всички.

Духътъ изобщо, за който се грижи законопроектътъ, въ лицето на г-на военния министъръ, наистина е една голѣма и важна проблема. Тя, обаче, не е сложена така, както ви я представи г-нъ Кожухаровъ. И азъ не сподѣлямъ неговия възгледъ. Да се задоволишъ отъ тази трибуна да кажешъ само, че проблемата за духа е единъ сложенъ комплексъ отъ намотано до неразбираемо, това не е разрешение на проблемата. Отъ голѣмитѣ и културни народи и отъ онова, което ви цитирахъ изъ живота на

германцитѣ, ще трѣбва да дойдемъ до убеждението, че наистина у нашия народъ ще трѣбва на първо мѣсто да бѣде издигнато съзнанието за служене на общото при най-голѣмо безкористие. Това е цѣлото съдържание на този духъ, който трѣбва да бѣде поддържанъ. Но тоя духъ иска живи примѣри, такива живи примѣри, каквито ви прочетохъ, защото смѣтахъ, че наистина въ Народното събрание по такъвъ важенъ законопроектъ не трѣбва да има само лаланици и да се говорятъ трѣбвало и нетрѣбвало разни нѣща, ами трѣбва да си дадемъ трудъ да ги систематизираме и да се разбератъ добре, за да може да се възприематъ.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни) Моля Ви, свършете.

Георги Тодоровъ: Свършвамъ, г-не председателю.

Г-да народни представители! Азъ смѣтамъ, че наистина съдържанието, което давамъ на духа — че въ всѣки българинъ трѣбва да се издигне чувството на обществената отговорност, че всѣки българинъ трѣбва да бѣде превъзпитанъ да служи на общото — това е тайната въ зърното, което следъ туй ще даде плодетѣ въ нашиятъ души. За реализирането на тази голѣма идея, наистина, могатъ да бѣдатъ усвоени и проведени известни ограничения и дори суспендиране на известни конституционни права. Това ще го направимъ драговошно, защото имаме съзнание, че служимъ на нѣщо по-високо. Вие виждате, че днесъ хората не се интересуватъ за свободитѣ си, за правото на сдружаване, за правото на печата; всѣки се интересува дали ще има хлѣбъ, всѣки се интересува дали всѣки ще бѣде поставенъ на мѣстото му отъ държавата и дали всѣки ще участвува въ създаването на този великъ градежъ, който поколѣнията чакатъ отъ насъ да бѣде направенъ.

Г-да народни представители! Най-после трѣбва да приключа. Азъ искамъ да кажа само нѣколко думи по отношение наказателнитѣ постановления. Мене ме изкусяватъ разпорежданията на чл. 50. Заклучителнитѣ разпореждания въ чл. 50 сѣ много интересни. Иматъ нещастieto, между впрочемъ, да чуя единъ голѣмъ служащъ, който ми казваше: „Ами при тази Камара лесно се кара. Прокарай единъ законъ съ единъ-два члена, па тури въ третия членъ, че всичкитѣ други въпроси ще бѣдатъ уредени съ съответнитѣ правилници, и работата ще бѣде свършена“. Азъ се изумявамъ, наистина, отъ този менталитетъ. Азъ се учудвамъ какъ хората не могатъ да разбератъ, че правилницитѣ, административни или по делегация отъ Парламента, ще трѣбва непременно да кореспондиратъ, да бѣдатъ въ съгласие съ всичкитѣ постановления на закона. Ако бѣше тукъ г-нъ министърътъ на финанситѣ или г-нъ министърътъ на правосъдието, той щѣше да ви каже какво е становището на нашиятъ висши съдилища по този въпросъ. Нашиятъ висши съдилища никога не приспособяватъ правилника за приложението на закона за бюджета, отчетността и предприятията, защото намиратъ, че той е противозаконенъ. Макаръ и да е дадена една делегация отъ законодателното тѣло съ пълнотата, финансовиятъ министъръ да изработи съответенъ правилникъ за приложението на закона за бюджета, отчетността и предприятията, тѣ казватъ: той трѣбва, обаче, да бѣде въ пълно съгласие и хармония съ постановлението на закона. И азъ се обръщамъ къмъ уважаемия г-нъ министъръ на войната да му кажа, че той би могълъ наистина да вземе да си служи съ правилника, за който говори чл. 50 — за организацията и дейността на Дирекцията на гражданската мобилизация, издаденъ по докладъ на министра на войната. Това още може да се изтърпи, това наистина може да стане, защото съответниятъ отдѣлъ отъ законопроектъ, който говори за организацията на Дирекцията на гражданската мобилизация, е изчерпателенъ, пълненъ и никога нѣма да се дойде въ противоречие съ него.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Ама, моля Ви се, г-нъ Тодоровъ, часъ и половина говорите вече!

Георги Тодоровъ: Г-не председателю! Обещавамъ, че ще свърша скоро.

Г-да народни представители! Когато законътъ е разработенъ, когато всичкитѣ негови постановления сѣ ясни, категорични, обширни, да се послужи и съ съответенъ правилникъ — това е въ реда на нѣщата. Но въ чл. 50 отъ законопроекта е предвидено издаването на правилникъ по материя, за които — нека си признаемъ — въ законопроектъ съществува само по единъ отдѣленъ самостоятеленъ членъ. Това не е добро, г-не министре. Азъ, като правникъ, се обръщамъ къмъ г-на министра на вой-

ната и му казвам: не зная дали военният съдилища ще се подчинят на известни постановления на тия правилници, които ще се издадат, ако тѣ сѣ въ противоречие съ постановленията на закона. Нека си дадемъ повече трудъ и да разширимъ законопроекта. Азъ разбирамъ, че наистина всичко въ закона не може да бѣде казано, че все трѣбва да остане нѣщо неказано, поради особени съображения, които нѣма защо да се говорятъ отъ тази трибуна, защото всички ги разбираме, и което наистина може да получи своето регламентиране съ правилникъ. Все пакъ, обаче, г-да народни представители, съ положителностъ азъ мога да твърдя, че когато дойде приспособяването на съответните наказателни санкции, едва ли гражданските съдилища — понеже е предвидено и външтелството на гражданските съдилища, съгласно постановленията на чл. 48 — при съществуването на досегашната кассационна практика, ще издаватъ осъдителни присѣди, дори и да бѣде виновно лице въ нарушаване на съответните правилници, ако тѣзи правилници не се покриватъ напълно съ постановленията на закона. Ето единъ въпросъ, който също така трѣбва да ни занимае и трѣбва да го решимъ.

Г-да народни представители! Азъ не мога да говоря много по отношение на наказателните постановления, понеже нѣмамъ време, но ще кажа само две думи. Изявява се голямо недоволство отъ смъртното наказание, което се предвижда въ членове 41 и 42. Азъ не мога да се противопоставя на тѣзи наказателни санкции. Тежки сѣ, но какво да правимъ. Миналото ни научи, че ние наистина трѣбва да бѣдемъ драстични въ отношенията си къмъ лицата, които заслужаватъ тази драстичност — *dura lex, sed lex*. Това не е само у насъ. То съществува навсякъде.

Но истината е едно, че престѣпникътъ състави по членове 41 и 42 сѣ казани твърде много общо, и трѣбва наистина да се съжалява, че кодификационната комисия не си е дала повече трудъ да преработи тия престѣпни състави и да ги направи по-лесно възприемливи, за да може винаги да се гарантира правораздаването, безъ да бѣде създавана юриспруденция за смѣтка на осъжданитъ на смъртъ или на други тежки наказания.

Г-да народни представители! Другитъ постановления въ законопроекта сѣ повече отъ благородни и добри. Най-благородно е постановлението на чл. 47. Нѣма защо осъденитъ по този законъ да излежаватъ наказанията си въ затвора и да бѣдатъ хранени. Народътъ ни се възмущава, народътъ не може изобщо да търпи това положение: престѣпникътъ да остане да лежи въ затвора, за да се гои. Защото има такива темпераменти, които точно това търсятъ, по този начинъ да ликвидиратъ съ своята съдба въ гражданската мобилизация, а именно да намѣрятъ спасително мѣсто въ затвора.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни)

Георги Тодоровъ: Азъ свършвамъ, г-да народни представители, съ единъ позивъ къмъ вастъ XXV-то обикновено Народно събрание, макаръ и да се нарича обикновено Народно събрание, по което разбираме, че има да върши работи, присѣщи на великото Народно събрание. Всичко зависи само отъ високия духъ и отъ голѣмото разбиране, които ще има у насъ при отправяването на всички ония законодателни функции, които ние трѣбва да вършимъ. (Ръкоплѣскания)

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Давамъ 10 минути отидихъ.

(Следъ отидиха)

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: (Звъни) Заседанието продължава.

Имамъ да направя следното съобщение: постѣпнитъ е отъ Министерството на търговията, промишлеността и труда законопроектъ за осигуряване на снабдяването и регулиране на ценитъ. Ще се раздаде и ще се постави на дневенъ редъ.

Минаваме къмъ дневния редъ.

Има думата народниятъ представителъ г-нъ Запрянъ Клявковъ.

Запрянъ Клявковъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители! Ще бѣда много кратъкъ, защото днесъ не е време за много дълго говорене, а е време за повече откровенне и за честни дѣла.

Законопроектътъ за гражданската мобилизация засѣга и народната отбрана. А народната отбрана трѣбва да бѣде проведена, за да обедини усилията на всички

българи, за да видимъ, чрезъ успѣшното ѝ провеждане, осъществяването на всички културни и исторически цели на нашето отечество.

Военната и политическата история на българския народъ иматъ една трагична съдба. Българскиятъ народъ достойно изпѣлни своя дългъ по бойнитъ полета, и българското воинство се прослави по цѣлия свѣтъ. Нашитъ национални идеали, обаче, пропаднаха поради два недѣжа: лошо организиране стопански тилъ и нашата слаба дипломация въ миналото. Ние трѣбва да извлѣчемъ много голѣма поука отъ нашитъ погроми и нещастия. Нѣма по-голѣмъ смѣдия отъ историята. Последната отрече нашата дипломация презъ миналитъ войни, защото тя покруси идеалитъ на българското племе. Нашата народна отбрана трѣбва да мине презъ селскитъ ниви и угари, презъ лехитъ на селскитъ градини. Азъ съмъ за народната отбрана, която да почива на едно предварително разрешаване на нашитъ земеделско-стопански проблеми. Безъ икономически здравъ селски народъ ние нѣма да имаме здрава национална отбрана. България е селска страна. Нашата войска черпи своитъ сили и войници отъ българското село. Азъ съмъ сторонникъ да разрешимъ най-напредъ нашитъ вътрешни въпроси, на първо мѣсто въпроса за икономическото повдигане на селото, за неговото социално сцепление, за неговото морално въоръжение, за едно истинско сплотяване на българското село. Нека установимъ такава политика, че въ всѣки селски кътъ да има радостъ, доволство и веселие.

Държава безъ войска нѣма никакво значение, нѣма никаква стойностъ. Българската войска, която черпи своитъ сили изъ недрата на българския народъ, на българското село, е народна. Нека и политиката бѣде народна. Нека и законътъ за гражданската мобилизация бѣде пропитъ отъ истинско народничество, отъ идеалитъ на българския народъ, на българското село. А тѣзи идеали сѣ пропити отъ двѣтъ основни добродетели на българския народъ: неговото миролюбие и неговото трудолюбие. Законътъ за гражданската мобилизация нека остане исторически въ смисълъ: чрезъ него да се внесе новъ моралъ въ общественитъ и въ държавния животъ, да се изгради нова национална дисциплина, да се влѣе новъ ентузиазмъ въ младото българско поколѣние. Това сѣ идеалитъ за една свободна и независима България. Но нека заедно съ грижитъ за материалното въоръжение върви и другиятъ процесъ — моралното въоръжение и сцепление, създаването на новия духъ на нацията. Народъ безъ идеали умира. Българитъ живѣятъ съ своитъ идеали. Законътъ за гражданската мобилизация е новиятъ зовъ къмъ селския патриотизмъ — да бѣде силенъ този патриотизмъ. Нека устроимъ нашата държава така, че да има истинско държавно единство и истински стопански миръ въ страната. Когато въ нашата земеделска страна нѣма да има плачътъ и ропотътъ на гладнитъ и боси българи, тогава ние ще имаме най-силна народна отбрана.

Азъ уважавамъ народническата политика на нашия воененъ министъръ, който е селски синъ. Селянитъ сѣ, които хранятъ майката-земя и които я бранятъ съ своя животъ и съ своята кръвъ. Нека извикаме: да живѣе народната войска, която да защитава цѣлостта на отечеството! Да живѣе разцвѣтътъ на българското село, неизчерпаемиятъ изворъ на българската народна отбрана! (Ръкоплѣскания)

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Има думата народниятъ представителъ г-нъ Петъръ Савовъ.

Стефанъ Багриловъ: Г-не председателю!

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Какво желаете?

Стефанъ Багриловъ: Тѣй като сѣже изказали 8 души по законопроекта за гражданската мобилизация и понеже считамъ, че законопроектътъ е достатъчно изясненъ, а освенъ това времето е напреднало и още редъ законопроекти предстоятъ да бѣдатъ поставени на разглеждане отъ Народното събрание, то, съгласно правилника, правя предложение да бѣдатъ прекратени дебатитъ.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Г-да народни представители! Прави се предложение за прекратяване на дебатитъ, следъ като се изкаже и г-нъ Петъръ Савовъ, комуто вече съмъ далъ думата. Изказали сѣже повече отъ 8 души.

Тѣзи, които приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство. Събранието приема.

Имате думата, г-нъ Савовъ.

Петъръ Савовъ: (Отъ трибуната) Г-да народни представители. Сложениятъ на разглеждане законопроектъ

биде обсъден от много страни. Той, обаче, за нѣкои отъ говорителитѣ даде поводъ да засегнатъ въпроси, които не можеха да не се поставятъ въ единъ близъкъ контактъ съ престижа на Народното събрание, съ престижа и на днешното правителство. И заради туй азъ смѣтамъ, уважаеми г-да народни представители, преди да се изкаже по същината на законопроекта, който е единственъ по своята сериозностъ — защото интервенцията на държавата за пръвъ пътъ се поставя като актуаленъ въпросъ на българската законодателна властъ — да се сира на нѣкои въпроси, които бидоха засегнати отъ преждеговорившитѣ, които въпроси трѣбва безъ остатъци да бѣдатъ очистени и да остане въ дневницитѣ на XXV-то обикновено Народно събрание, че се е намѣрилъ поне единъ народенъ представител, който е надлежно протестираше по своята обективна лична преценка срещу единъ особенъ начинъ на поставяне и обсъждане на въпроситѣ. Азъ не знамъ защо законопроектъ за гражданската мобилизация — както се нарича и отдѣлътъ къмъ Военното министерство — можа да даде поводъ на нѣкои отъ народнитѣ представители да направятъ една агитация срещу единъ голѣмъ кръгъ отъ военни, които сѣмъ еднакво загрижени за състоянието на тила въ предвоенното и военно време, много зловеществена агитация, която, поне въ моитѣ безпретенциозни уши, прозвуча по единъ начинъ не много препоръчителенъ. Не зная защо трѣбваше да се поменува името на днешния главнокомандуващъ на германската армия генералъ фонъ Браухичъ, когато този именно генералъ никога нѣма да стигне до дереджето да бѣде представителъ на една фирма, която да продава газъ, газболъ, нефтъ и други подобни артикули. (Ржкоплѣскания)

Критиката, която се направи тукъ, засегна една частъ отъ действащото воинство. И тая критика не биваше, по моята безпретенциозна преценка, да се направи въ българското Народно събрание. Нека бѣда извиненъ, ако действително съ това подчертавамъ, че съмъ още дебютантъ народенъ представител. Но азъ смѣтамъ, че изразявамъ до известна степенъ негодуванетоъ на голѣмъ брой отъ народнитѣ представители, считайки, че не биваше хора, които сѣмъ доста подчертани въ нашата общественостъ, да използватъ по такъвъ начинъ единъ законопроектъ така сериозенъ и така актуаленъ, какъвто е законопроектъ за гражданската мобилизация.

Уважаеми г-да народни представители! Азъ не мога, когато ще има да се произнеса по постановления на разглеждане законопроекта, да не отбия съ всичкото си негодуване една констатация свършено преднамѣрена, една констатация абсолютно безосновна, която се направи отъ г-нѣ проф. Петко-Стайновъ. Той си позволи да счете, че народътъ не чувствувалъ, че правителството е негово. Че какъ така може да стои безъ възражение въ дневницитѣ на XXV-то обикновено Народно събрание такъва предвзета, абсолютно несъстоятелна и, най-важното, неоснователна и неподходяща за единъ професоръ констатация, когато е общоизвестно, че ако е имало действително едно правителство и едно Народно събрание, които да сѣмъ отражение на волята, на настроението и на новата политическа душа на българския народъ въ днешния моментъ, това сѣмъ днешното правителство и днешното XXV обикновено Народно събрание. (Ржкоплѣскания)

Тая нова политическа душа, уважаеми г-не професоре, се изразява въ голѣмата загриженостъ, която проявява българскиятъ народъ въ този извънреденъ предвоененъ и действително страховенъ моментъ, който преживяватъ народитѣ. Азъ протестирамъ срещу такава констатация, защото тя преди всичко фактически не е оправдана и е изказана съ една очевидна преднамѣреностъ отъ страна на г-на професора. Сигурно той си спомня за управленето, което на датата 21 юний 1931 г. биде изхвърлено, биде изгонено отъ българския народъ, за онова управление, въ което и той членуваше, ако се не лъжа, като членъ на кабинета на покойния Андрей Ляпчевъ. На тая дата, 21 юний 1931 г., наистина управлението на Андрей Ляпчевъ биде отречено. Вие вѣроятно си спомняте голѣмия ударъ, който се нанесе върху това управление, върху правителството на Андрей Ляпчевъ, та сега искате да идентифицирате онзи моментъ, оная съдба на управлението на Андрей Ляпчевъ съ днешното управление.

Азъ напоямъ тия факти на г-на професора, затова защото той каточели искаше да подрони моралнитѣ устои на внесенния законопроектъ. Уважаеми г-да народни представители! Не еднократно, а вече за стотни пътъ се казва — и на мене поне ми омръзна, тѣмъчетата на ушитѣ ми забобѣлѣха да слушамъ — че днешниятъ кабинетъ билъ чиновнически. Чиновнически, чиновнически! Тия господа използватъ всички поводи и всички закони — каквито

бѣха законътъ за посрѣщане на извънреднитѣ разходи по обезпечаване сигурността на страната, законътъ за желѣзнопѣтния данѣкъ и законътъ за пѣтния данѣкъ — които се слагатъ тукъ на разглеждане, за да направятъ тази вече станала отвратителна, банална критика. Тя е втрѣснала, втрѣмамъ, и на почитаемиотъ г-да отъ тази маса (Сочи министерската маса), но тя косвено засѣга и насъ, защото ние не считаме, уважаемо Народно събрание, че поддържае чиновници. Нека да се разбере единъ пътъ за винаги, че тукъ, по моя преценка, нѣма чиновници, а има олицетворители на една върховна воля, на волята на Негово Величество, и тая върховна воля се олицетворява отъ десетината души, които стоятъ на тая маса. (Сочи министерската маса) (Ржкоплѣскания)

И вие, г-нѣ Петко Стайновъ, сте длѣжещъ пръвъ да защитите тая воля. Това не сѣмъ секретаръ-бирници, това сѣмъ изразители на волята на върховния факторъ въ страната. На Васъ това не прилича да го казвате. И ако азъ излизамъ да говоря действително малко възбуденъ, то е заради туй, защото искамъ да ви дамъ да разберете, че азъ чувствувамъ кѣде Вашиятъ ударъ е нанесенъ и реагирамъ като българинъ, защото смѣтамъ, че този ударъ е свършено незаслужено насоченъ къмъ едно мѣсто, кѣдето най-малко Вамъ прилича да го насочвате.

Въ изборитѣ била проявена апатия! Използува се пакъ законопроектъ за гражданската мобилизация, за да се каже, че била проявена апатия въ изборитѣ. Апатия вѣроятно се е проявила въ Вашата колегия, като сѣмъ Ви избрали за народенъ представител. Сигурно тамъ е била проявена апатия по отношение на Вашата кандидатура. Апатия се прояви и по отношение на партийцитѣ, които искаха да участвуватъ и взеха участие въ тия избори. Обаче всички ние, които участвувахме непосредствено въ тия избори, знаеамъ голѣмата загриженостъ, която вложи избирателниятъ корпусъ въ законодателнитѣ избори, за да не може да се приказва за нѣкаква апатия. Но вие това нѣщо го говорите, и дори казахте нѣщо извънредно тежко, което непременно трѣбва да бѣде отхвърлено съ възмущение — че вие, г-не професоре, сте констатирали, че у българския народъ има духъ на пораженество!

Иванъ п. Константиновъ: Оставете професора, говорете по законопроекта, г-нѣ Савовъ.

Петъръ Савовъ: Г-нѣ Константиновъ! Трѣбва да бѣдете доволени, когато азъ възражамъ срещу такова оскорбление на българския народъ. Г-нѣ Петко Стайновъ — това е отбелязано въ стенограмата — каза, че българскиятъ народъ билъ пораженски! Азъ протестирамъ срещу тая констатация и срещу това оскорбление. И азъ публично питамъ г-на Стайнова: на кого служи той, когато говори така за българския народъ? Българскиятъ народъ не е пораженски. Българскиятъ народъ е винаги готовъ на своя постъ да отбранява своитѣ граници, да отбранява своитѣ интереси, да отбранява своитѣ права и своитѣ свободи. Недейте така приказва. Въ Народното събрание не трѣбва да се приказва по тоя начинъ — позволявамъ си да Ви прочета тая нотация — защото това най-малко прилича на претенциозни общественици отъ Вашия рангъ, г-нѣ Петко Стайновъ.

Г-да народни представители! Не хрумване и не капризъ сѣмъ продукували на г-на военния министъръ, подъ солидарната отговорностъ на цѣлия Министерски съветъ, да внесе законопроекта за гражданската мобилизация. Трѣбва да знаете, че единъ периодъ на продължителенъ опитъ, единъ периодъ на подготовка, единъ периодъ на проучвания се прекара, докато да се яви този законопроектъ и да се иска той да биде обѣщанъ въ надлежната форма на законъ, задължителенъ за всички граждани. Вѣроятно вамъ ви е известно, че единъ отдѣлъ за гражданска мобилизация къмъ Военното министерство отъ месецъ септември миналата година прави проучвания по стопанскитѣ въпроси съ една единствена целъ: да се създаде единство въ ръководството на народното стопанство.

Уважаеми г-да народни представители! Трѣбва да знаете, че при частичната мобилизация, която изживѣхме, цѣлиятъ Министерски съветъ, и по-специално военниятъ министъръ, трѣбваше да се чуди отъ гдѣ да намѣри обѣтъло, материали и храна за частично мобилизиранитѣ български граждани. И когато днесъ става въпросъ да се намѣрятъ срѣдства за доставка на сурови материали подъ гаранция на държавата по чл. 23 отъ законопроекта, то е именно затуй, защото държавата нѣмаше срѣдства да достави нужнитѣ материали за войсковитѣ части. Ние получихме действително Солунското споразумение; ние се възрадвахме, ние възликувахме въ този моментъ на национално освобождение. Ние бѣхме възрадовани, когато се прогласи

това национално освобождение, когато се спуска единъ отъ здравостъгащитѣ ни обръчи на Ньойския договоръ. То бѣше провъзгласено отъ 25 самолета, които гордо летѣха по хубавото българско небе. Но когато дойдохме да упражнимъ нашето право, ние се натъкнахме на материална невъзможност да направимъ това, което трѣбваше да направимъ.

Миналата Камара гласува петъ милиарда лева кредити — вие си спомняте това, уважаеми г-да народни представители — но какво излѣзе? Петъ милиарда лева кредити! Но кой ви дава на кредити? Идете търсете материали на кредити! Никой днесъ никому не дава на кредити. Искать ви или здрава чужда валута, или ефективъ, или най-малкото по клиринговата система ви искать ценни материали, за да получите насреща ценни материали. Никой не ви дава по нашенски „на вересия“, всѣки иска да получи гарантирана контрапестация, както казваме ние правничитѣ, при сключването на една обикновена покупко-продажба. И видѣха се господата въ чудо. Изпадна въ затруднение, преживѣ тежки моменти цѣлнятъ Министерскиятъ съветъ при тая частична мобилизация. Опитътъ, който има отбѣлятъ за гражданска подготовка и мобилизация при Военното министерство, доведе до сондажъ, до допитване до редица стопански фактори, търговско-индустриалнитѣ камари, представители на търговцитѣ, представители на земедѣлскитѣ кооперации, на голѣмитѣ кооперативи въ България, представители на индустриалцитѣ. Всички до единъ — азъ четохъ протоколитѣ — като червена нишка подчертаватъ мисълта: г-да, вземайте мѣрки преди войната, вземайте мѣрки въ това стихийно за международния стопански животъ време, защото не е изключена възможността да останете въ единъ моментъ безъ материали. При ноторния фактъ, че се води стопанска война, която днесъ вече се обявява, че има морска блокада франко-английска и германска, че цѣлнятъ международенъ икономически животъ днесъ е скочналъ, че нѣма нормаленъ търговски обмѣнъ, явява се въпросъ за онѣзи, които има да промишляватъ за народната отбрана, дали не трѣбва да се замислятъ тѣ въ такъвъ моментъ да мобилизиратъ и народното стопанство? И наистина, уважаеми г-да народни представители, ако въ този законопроектъ премахнете думата мобилизация, ако махнете и смъртното наказание, ще остане единъ обикновенъ граждански законъ, по който едва ли биха станали разисквания и който щѣше да мине така тихо-мълкомъ. Но драже думата мобилизация и особено драже пѣкъ въ пеналнитѣ клаузи предвиденото смъртно наказание. Всѣщностъ изразътъ „гражданска мобилизация“ и тази тежка санкция, предвидена въ закона, до голѣма степенъ даватъ единъ алпуръ, единъ отенѣкъ на законопроекта. Когато говоримъ за мобилизиране на българскитѣ граждани, които ще отидатъ да мратъ или да бѣдатъ ранявани по бойнитѣ полета, естествено е да говоримъ и за мобилизация въ тѣла, защото фронтъ и тѣло, това сѣ две части на едно и сѣщо цѣло. И ако е така, тогава ние, които давахме съ такава пищностъ, съ таква готовностъ срѣдства за народната отбрана, за държавната сигурностъ и които всѣки моментъ сме готови да смъкнемъ и ризата отъ гърба си, за да подпомогнемъ въоръженето, не можемъ на ония, които сѣ призовани да мислятъ за този фронтъ въ военное време, да оспорваме правото да помислятъ по-специално, по-детайлно и за втората частъ на мобилизацията, именно за мобилизацията на тѣла.

Върху въпроса за мобилизацията на тѣла мнозина се изказаха, и азъ не искамъ да повтарямъ. Искамъ, обаче, да добавя единъ единственъ аргументъ въ полза на гражданското значение на тѣла. Самъ г-нъ Цанковъ призна, че войната е колкото на фронта, толкова и въ тѣла, и че единъ войникъ на фронта трѣбва да бѣде обслужванъ най-малко отъ 10 души въ тѣла. Мисълта е ясна.

Уважаеми г-да народни представители! Азъ имамъ една публикация отъ Обществото на народитѣ за броя на войскитѣ, които биха били мобилизирани отъ различни държави при пълна мобилизация. Азъ ще ви ги съобща набързо и ще направя моето заключение. Франция може да мобилизира 11 милиона души, Англия — 12 милиона, Германия — 14 милиона, Русия — 23 милиона, Италия — 8 милиона, Румъния — 3½ милиона, Югославия — 2 милиона, Унгария — 1½ милиона, Турция — 2 милиона. Съответно бойната флота е: на Франция — 750.000 тона, на Англия — 2½ милиона, на Германия — 500.000, на Русия — 400.000, на Италия — 400.000, на Румъния — 20.000, на Югославия — 60.000, на Унгария — 8.000, на Турция — 60.000 тона.

Сега азъ си задавамъ въпроса: при тия огромни числености армии — 12 милиона срещу 14 милиона — екипирани добре, по последната дума на военната техника, кога ще

свърши този двубой? Безъ да претендирамъ да бѣда капацитетъ или специалистъ по военното изкуство, азъ не виждамъ друга възможностъ за завършване на войната въ полза на една или друга отъ воюващитѣ държави при този численъ съставъ на войската, освенъ при едно единствено условие — поражение въ тѣла. Ще претърпи поражение въ този двубой, между тѣзи грамадни числености войски, между 12 милиона и 14 милиона, онази отъ воюващитѣ държави, която първа претърпи поражение въ тѣла. Тѣлитѣ е, който ще реши коя ще бѣде победителката отъ така организирани, така екипирани и числено така добре поставени воюващи държави. По този въпросъ споръ не може да има.

Е добре, уважаеми г-да народни представители, ако е така, защо ние да не се съгласимъ, безъ даже много да разискваме върху детайлитѣ, върху това, което ни се предлага — организиране на стопанството въ тѣла съ огледъ на организирането на фронта? Та кой може да повѣрва, дали нѣкой представителъ на тѣй наречената българска буржоазия би могълъ да смѣта, че уважаемиятъ г-нъ министъръ на войната генералъ-лейтенантъ Даскаловъ ще върши нѣкаква експроприация, социализация или комунизация на частната собственостъ, та сѣ се разтреперили, та прашатъ изложения и то не до другъ, а до „пазителя на частната собственостъ“ — г-нъ д-ръ Любенъ Дюгмеджиевъ?

Та кой може за единъ моментъ да се усѣмни, че всичко това не ще бѣде съобразено и съ конституцията, и съ постановленията на законитѣ въ страната? Пакъ г-нъ Петко Стайновъ, който винаги е обхванатъ отъ единъ конституционенъ романтизъмъ, говори за постановленията на членове 67 и 68 отъ конституцията и казва: съ чл. 34 отъ законопроекта вие посѣгате върху една частъ отъ евентуалнитѣ печалби, които ще реализиратъ търговци, индустриалци, въобще стопанскитѣ деятели.

Г-да народни представители! За да се внесе текстътъ на чл. 34 въ законопроекта отъ г-на военния министъръ, азъ го тълкувамъ по единъ единственъ начинъ: той е обезвѣренъ въ благотворителността на имачитѣ групи, които най-добре използватъ социалнитѣ и общественитѣ условия, които създава държавата въ този моментъ. Той е обезвѣренъ, че може драговошно да се даде нѣщо за подсилване на тѣй наречената народна отбрана или държавна сигурностъ.

Тукъ му е мѣстото да припомня известния фактъ — това, което стана въ Италия: отъ краля, кралицата, презъ Мусолини и до последния рибаръ, до последния транспортенъ работникъ, анонимно, безъ списъци и квитанции, безъ подписи, всички драговошно поднасяха своитѣ драгоценности, бижута, прѣстени, гривни, обици. Всичко това бѣше драговошно поднесено предъ фронта на държавата, когато тя воюваше съ Етиопия.

Г-нъ военниятъ министъръ съ пълно право не очаква подобни материални жертви отъ имачитѣ хора у насъ, отъ тия, които иматъ достатъчно, за да могатъ да отбѣлятъ отъ своитѣ бижута, съ своитѣ излишества въ полза на държавата, на народната отбрана. Затуй той поставя чл. 34. Ще го постави! Dura lex, sed lex, казва колегата Георги Тодоровъ. Овни, койго може да спечели достатъчно, за да задоволи своитѣ нужди и нуждитѣ на своето семейство, който може не само да посрѣща своитѣ производствени разноси, но и да печели, той дължи това на ония условия, които му създава обществитѣто. Въ интереса на това общество, ние, по силата на закона, ще му го вземемъ. Не го експроприираме — ще му го вземемъ въ форма на заемъ.

Мнозина сѣ скептици и казватъ: „Знаемъ ние какво значи заемъ отъ държавата: ще ти дадатъ съкровищни бонове и всѣки месецъ рѣжи купончето — трай, коньо, за зелена морави!“ Ще траешъ и ще бѣдешъ спокоенъ, че поне можешъ тукъ да траешъ на сѣнка, че ще можешъ или въ кафене „Принцеса“, или въ кафене „Народно събрание“, или пѣкъ въ най-комфортното кафене на Балканския полуостровъ — кафене „България“ — да си пишешъ кафето най-спокойно, когато българскиятъ гражданинъ е изпратенъ по фронтоветѣ, готовъ да умре за свободата на цѣлия български народъ. Ще го дадешъ; по силата на нѣщата ще го дадешъ. Нека пишятъ и да казватъ: това е експроприация. Казахъ, че не е експроприация, а е заемъ. Кога ще го върне държавата? Когато намѣри за добре, тогава ще го върне.

Г-нъ Дюгмеджиевъ отъ други съображения може да не е съгласенъ, но г-нъ Стайновъ пише: сакънъ, да не се засегнатъ капиталиститѣ. Г-нъ Георги Тодоровъ каза много добре, че капитализмътъ, като система на производство, по преценката и на нашия добъръ икономистъ г-нъ проф. Цанковъ, е вече въ заходъ. И той предвижда, че идва

нѣщо ново, но какво е това ново — самъ каза: „И азъ не знамъ“. И действително въ този исторически процесъ капитализмътъ като система дали ще си отиде или не, това е въпросъ на бъдещето. Но носителитъ на капитала, онѣзи, които иматъ, по силата на чл. 34 ще трѣбва да направятъ не доброволно — азъ ще употребя малко драстиченъ изразъ — „зорволено“ жертви за народната отбрана.

Уважаеми г-да народни представители! Всѣщностъ за законопроекта за гражданската мобилизация поставя, както казахъ въ началото, въпроса за държавната интервенция въ икономическия животъ. Въ Българското икономическо дружество, въ Славянското дружество, въ Дома на правниците, въ редица локални научни конференции въ продължение на 3-4 години, въ които е участвувалъ, мисля, и уважаемиятъ колега г-нъ Сотиръ Яневъ, въпросътъ за интервенцията на държавата, за тѣй нареченото направлявано стопанство, за тѣй наречената дирижирана икономика, се поставяше на разискване и за възможно практическо разрешаване. За голѣмо съжаление, обаче, трѣбва да ви кажа, безъ да се впускамъ въ подробности, че въ тѣзи конференции, въ които участвувахъ и азъ, се дохождаше само до теоретически размисления, до академически построения, не се дойде, обаче, до практическо разрешение.

И днесъ, безъ да правя нѣкаква декларация за лицепритие, ще кажа: ашколсунъ на военнитѣ! Намѣриха му цаката. Тѣ казватъ: вие, г-да, следъ 3-4 години мѣдруване не поставихте въпроса за практическо разрешение. Сега ние поставяме въпроса много простичко, съ петь думи: трудътъ и земята сѣ източникъ на благата. Това е безспорно. Трудътъ и земята, като източникъ на блага, сѣ обекти на народната отбрана, защото трудътъ и земята сѣ сѣщтината на народното богатство. Този трудъ и тази земя ние искаме да ги видимъ въ прегледностъ, какво даватъ тѣ на българския народъ въ всѣки моментъ, какво даватъ днесъ въ една предвоенна международна конюнктура и какво ще дадатъ на народната отбрана утре, когато ние ще има да реализираме тая народна отбрана. Затова азъ отивамъ къмъ производството, което излиза отъ тѣзи именно две начала на материалнитѣ блага. Производството се изразява въ земедѣлнето, индустрията и занаятитѣ. Азъ искамъ да зная какви материални блага дава земедѣлскиятъ секторъ на производството въ всѣки моментъ, какво дава индустрията, какво даватъ занаятитѣ, да се постави въ известностъ. Това конфискация ли е, това експроприация ли е, това посегателство ли е? Това даже не е етатизирание, каквото въ много страни се върши по браншовѣтъ на националното производство. Това е само единъ надзоръ. Искане се, Военното министерство, като институтъ за народна отбрана и за гражданска мобилизация, да постави въ известностъ тия производствени блага, които даватъ земедѣлнето, индустрията и занаятитѣ, да знае колко сѣ тѣ, къде се намиратъ въ всѣки моментъ и достатъчни ли сѣ да задоволятъ нуждитъ на народната отбрана и на държавната сигурностъ. Войницитѣ на фронта и населението въ тила, сѣ две части на едно и сѣщо цѣло. За да има духъ, готовностъ за жертвуване на най-висшето благо — животътъ — трѣбва войницитѣ на фронта да бѣдатъ спокойни, че семействата имъ сѣ подигурени материално. Тая е грижата, която полага военниятъ министъръ съ тоя законопроектъ.

Какво страшно има въ това? Пицятъ, правятъ възражения. Въ този случай ние вече имаме една по-непосредствена намѣса на държавата, въ лицето на военния министъръ, не само въ стопанството, но и въ размѣната, въ транспорта, въ търговията, външна и вътрешна, защото производството и размѣната, това сѣ двѣтъ прояви на икономическия животъ. Не само производството е важно, но и размѣната. Да отиде артикулътъ отъ производителя до консуматора, е сѣщо така важно за поддържане на икономическия животъ на страната, както и за самото производство. И този много важенъ въпросъ е заинтересувалъ основателно военнитѣ.

Нѣкои казватъ: „Ама военнитѣ не сѣ компетентни; тѣ разбиратъ само отъ военното изкуство, отъ тактика, отъ фортификация и пр., но не разбиратъ икономическиятъ въпросъ“. За тѣхна честъ, трѣбва да кажа, че военнитѣ сѣ извънредно голѣма предпазливостъ пристѣпватъ къмъ тази материя. Но заедно съ това трѣбва да ви кажа, че тѣ пристѣпватъ и съ по-голѣма смѣлостъ; тѣ по-добре отъ насъ предвиждатъ евентуалноститѣ, които може да ни донесе всѣко утре, всѣки новъ день. Затуй тѣ сѣ по-голѣма — нека употребя и азъ тая дума, която се употребява вече въ всѣкидневнитѣ разговори и е станала дума на обикновения жаргонъ — динамика пристѣпватъ къмъ осъществяването на това, по което отъ 3, 4, 5 години ние само теоретизираме.

Г-нъ военниятъ министъръ въ реплика си преди 10-15 минути каза, че е готовъ да изслуша всички критики що се касае до модифицирането на известни текстове отъ законопроекта, но че нѣма нито на йота да позволи да се измѣнятъ основнитѣ му начала: ръководство на стопанския животъ и приважане въ известностъ на всичко това, което е резултатъ на националното стопанство, на производителнитѣ сили въ страната, на земедѣлнето, на индустрията и на занаятитѣ.

Уважаеми г-да народни представители! Азъ ще кажа, че много добре се използва поуката отъ дейността на дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливостъ, създадена презъ миналата война. За нея нѣма какво повече да кажа. Ще напомнимъ само, че тая дирекция се създаде въ вихъра на една вулгарна спекула, която граничеше съ единъ безогледенъ, бихъ казалъ, хайдутлукъ въ тила, която граничеше съ едно истинско мародерство. Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливостъ не можеше да постави въ известностъ наличнитѣ продукти въ страната, не можеше да озанпи развихрилата се спекула въ такова време. Тая дирекция за стопански грижи, плодъ на много импровизации, се оказа негодна да се справи съ положението тогава. Ето тая поука, уважаеми г-да, иматъ днесъ предвидъ военнитѣ, когато искатъ още сега да се подготвятъ, за да не бждемъ поставени въ положението, въ което бѣхме поставени презъ време на миналата война.

Уважаеми г-да народни представители! Разглеждайки така нѣкъсо законопроекта, азъ искамъ да се спра на неговата схема. Като отстранимъ литературната частъ отъ текстовеѣтъ на законопроекта, като отстранимъ и многото литература въ критиката, която се направи, схемата на законопроекта е много проста. На върха стои Министерскиятъ съветъ, и много на мѣсто. Следъ туй идва Дирекцията за гражданска мобилизация. Къмъ Дирекцията за гражданска мобилизация сѣ припадени всички министерства, респективно стопанскитѣ министерства. Вие виждате единъ афинитетъ между Дирекцията за гражданска мобилизация, която се оформява като едно министерство, макаръ непредвидено въ конституцията, но което фактически ще се проявява въ живота на държавата, и министерствата. Дирекцията за гражданска мобилизация поддържа непрекъснатъ контактъ съ всички министерства чрезъ специални връзки, опредѣлени изрично въ чл. 8. Дирекцията за гражданска мобилизация поддържа връзки съ Дирекцията за търговията, която се интересува поспециално отъ вътрешната търговия.

Какви сѣ задачитѣ на Дирекцията за гражданска мобилизация? Както казахъ, въ нейния обсегъ се включватъ: производството, размѣната, опредѣлянето на ценитѣ, снабдяване съ продукти на войницитѣ и населението.

Дирекцията за гражданска мобилизация поддържа връзки съ Експортния институтъ, който по законопроекта ще се грижи не само за износната, но и за вносната търговия и, следователно, въ това отношение се изземватъ функциитѣ на Българската народна банка.

Вие виждате, следователно, колко схемата е простичко очертана въ законопроекта. Подчертавамъ това и минавамъ по-нататъкъ.

За създаването на единство въ ръководството на стопанския животъ, съ всичкото негово разнообразие, и за да има прегледностъ и контролъ, създава се единъ Висшъ съветъ по гражданска мобилизация, за съществуването на който азъ не намирамъ почти никакво оправдание. При наличността на министерствата, които ще поддържатъ контактъ съ Дирекцията за гражданска мобилизация, този колективитетъ се явява съвършено излишенъ. Кой ще участвува въ него? Ще участвуватъ главнитѣ секретари на министерствата, които ще дойдатъ въ този съветъ къмъ дирекцията уморени и преуморени и въ това състояние ще промишляватъ върху стопанскитѣ и поминѣчни въпроси. Можемъ си представи какъ ще промишляватъ тѣзи хора! Тѣ само ще дадатъ бюрократически обикъ на този висшъ съветъ. Ето защо, азъ намирамъ — по това ще се изкажа по-подробно въ комисията — Висшиятъ съветъ по гражданската мобилизация за съвършено излишенъ.

Г-да народни представители! Тукъ се разглеждаха постановленията на законопроекта, установяващи прерогативитѣ на Министерския съветъ. Каза се: ако се даде такава неограничена властъ на Министерския съветъ, особено когато, както г-нъ Петко Стайновъ се изрази, тоя Министерски съветъ е съставенъ отъ хора съвършено случайни, назначени за министри едва ли не както се назначаватъ секретаръ-бирницитѣ, нѣма ли тѣзи хора да изпортятъ, дали тѣ ще бѣдатъ въ състояние да се справятъ добре съ възложената имъ задача и може ли въобще да имъ се даватъ

такива голѣми прерогативи, каквито законопроектьт за гражданската мобилизация предвижда? И идват до заключението, че е необходимо всичкитѣ мѣроприятия на Дирекцията за гражданска мобилизация да бѣдат подъ непосредствения контролъ на Народното събрание и че на Министерския съветъ въ това отношение не трѣбва да се остави нито една функция.

Уважаеми г-да народни представители! Азъ се противопоставямъ срещу такава концепция по следнитѣ причини. По моята безпристрастна преценка, днесъ ние сме въ предвоенно време, щомъ сме предъ блокада, морска и сухоземна, щомъ сме предъ дезорганизация на търговския обмѣнъ, щомъ сме предъ невъзможностъ да влѣземъ въ контактъ съ която и да било държава, щомъ сме предъ невъзможностъ за девизен контактъ съ другитѣ държави, щомъ сме въ невъзможностъ да поддържаме нормални отношения съ другитѣ държави, щомъ има всичкитѣ признаци на невъзможностъ да излѣземъ къмъ нормално международно положение. Азъ смѣтамъ, че сме въ едно *par excellence* предвоенно време, което, не дай, Боже, както каза г-нъ Мушановъ или г-нъ Цанковъ, може да стане въ всѣки моментъ и военно. Това предвоенно време налага известни мѣроприятия, и не можемъ да кажемъ: Дирекцията за гражданска мобилизация не може да предприема нищо, защото Парламентътъ не е въ сесия, защото Парламентътъ е въ ваканция, защото Парламентътъ въ този моментъ не може да бѣде свиканъ.

Може ли да не дадете право на Министерския съветъ въ такъв моментъ да предприеме за всѣка евентуалностъ мѣроприятия, които сѣ отъ интересъ за страната?

Г-нъ Стайновъ казва: „Това е пълномощие“. Г-да народни представители! Ние гласувахме: редица постановления и дадохме изчерпателно тълкуване, смѣтамъ, като законодатели, на чл. 47 отъ конституцията. Ние създадохме, ако обичате, една практика вече. И правъ бѣше г-нъ Лазаръ Поповъ, когато каза, че предъ върховнитѣ нужди на държавата единъ текстъ може да бѣде временно бравиранъ, въ такъв моментъ господата отъ Министерския съветъ могатъ да действуватъ по своя преценка, суверенно. Ние не можемъ да ги спъваме, г-да. Тѣ ще действуватъ по свое усмотрение и преценка и ще разрешаватъ проблемитѣ чрезъ мѣроприятия, които предвижда законътъ за гражданската мобилизация, които мѣроприятия — сѣ пълна увѣреностъ позволявамъ си да направя този авансъ — ще бѣдатъ резултатъ на тѣхнитѣ усилия не само безкористни и честни, но и достатъчно компетентни, и ще намѣрятъ одобрение още въ първото свикане следъ туй на сесия Народното събрание.

Та не можемъ по формални причини да спъваме работата на Министерския съветъ по гражданската мобилизация. Ето защо въ това отношение тази критика е, бихъ казалъ, критика повече отъ гледище на единъ конституционенъ романтизъмъ, критика, обаче, която не може да намѣри оправдание отъ гледище на катадневната функция на държавата, отъ гледище на правилното отпавление функциитѣ на такъв ресоръ, какъто е Военното министерство, респективно Дирекцията за гражданска мобилизация.

Другъ е въпросътъ, уважаеми г-да народни представители, ако Камарата е въ сесия. Чл. 13 отъ законопроекта гласи: (Чете) „Гражданската мобилизация и демобилизация се подготвятъ своевременно, подъ ръководството на Дирекцията за гражданска мобилизация, отъ органитѣ за гражданската мобилизация, поменати въ чл. 3.

Плановѣтъ за гражданската мобилизация и демобилизация се одобряватъ отъ Министерския съветъ“.

Азъ смѣтамъ, че обсегътъ на тая разпоредба за подготовката на плановѣтъ за гражданската мобилизация и демобилизация е наистина една задача много голѣма, която може би Министерскиятъ съветъ нѣма да бѣде достатъчно подготвенъ да разреши и затова ще бѣде добре тукъ да вземе участие цѣлиятъ народъ въ лицето на Народното събрание, когато е въ сесия. Тукъ може, вмѣсто „се одобряватъ отъ Министерския съветъ“, да се каже, „се одобряватъ отъ Народното събрание, когато е въ сесия“.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Моля. Часътъ е 8. Ще завършите ли скоро речта си?

Петъръ Савовъ: Трѣбватъ ми още десетина минути, за да приключа.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Г-да народни представители! Понеже часътъ е 8, трѣбва да преустановимъ заседанието. Тѣй като, обаче, г-нъ Савовъ въ още 10 минути ще приключи речта си, моля да се съгласите да продължимъ заседанието, докато г-нъ Савовъ завърши речта си.

Който приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Мнозинство, Събранието приема. Продължете, г-нъ Савовъ!

Обаждатъ се: Стига, бе Савовъ!

Петъръ Савовъ: Ако съмъ омръзналъ, мога да прекъсна още сега. Но мисля, че не съмъ толкова отегчителенъ.

Чл. 14, уважаеми г-да народни представители, казва: Министерскиятъ съветъ решава кога трѣбва да се извърши гражданска мобилизация и демобилизация“. Моментътъ за извършването на гражданска мобилизация е отъ общо-държавно значение. Азъ разбирамъ, че той е въ тѣсна връзка съ народната отбрана. Но понеже този моментъ е свързанъ съ цѣлокупното стопанство, съ мобилизирането на цѣлия български народъ въ тѣла и евентуално на фронта, ако Народното събрание е въ сесия, азъ предлагамъ да се иска за това неговото решение. Ето защо чл. 14 може да се измѣни така: „Министерскиятъ съветъ, а презъ сесия Народното събрание, решава кога трѣбва да се извърши гражданска мобилизация и демобилизация“ — и по-нататъкъ да следва текстътъ така, както е въ проекта.

Уважаеми г-да народни представители! Ще приключа, като кажа само нѣколко думи за социално-етичната страна на законопроекта, която страна азъ поне не чухъ нѣкой отъ преждеговорившитѣ да засегне. Въ членове 9, 10, 25, 26 и 27 отъ законопроекта вносителътъ му прокарва постановления, които ще подеиствуватъ извънредно много възпитателно, ще развиятъ социалното чувство, чувството на взаимнопомощъ въ българския народъ. ще допринесатъ да може да се почувствува въ нашия малкъ по брѣй 6-милионенъ народъ, населяващъ една малка територия отъ 103 хиляди квадратни километра, единение. Това сѣ постановленията, които нареждатъ, когато бѣдатъ изпратени войницитѣ на фронта да отбраняватъ съ гърдитѣ си, съ живота си, съ най-ценното си благо свободитѣ и суверенитета на страната, останалитѣ въ вътрешността, въ градоветѣ и селата, да подпомагатъ семействата на мобилизиранитѣ въ катадневната имъ земеделска работа. Това сочи ясно намѣрението на законодателя по законодателенъ пътъ да внедри въ българския народъ съзнанието за взаимнопомощъ, необходимостта отъ създаването на вътрешно сцепление, необходимостта да се създае отъ всички, че семействата на онѣзи, които сѣ изпратени на фронта, трѣбва да бѣдатъ подпомагани отъ ония, които сѣ останали въ тѣла. Тѣзи постановления ще подеиствуватъ възпитателно върху българския народъ.

Уважаеми г-да народни представители! Въ единъ моментъ като днешния, който се характеризира — както много добре по-компетентнитѣ отъ мене членове на Парламента го характеризираха — като моментъ на страшна международна компликация, когато всѣки часъ носи изненади; въ единъ моментъ, като днешния, който отъ икономическо гледище се характеризира съ една вътрешна икономическа затвореностъ на държавитѣ, която икономиститѣ наричатъ аутаркия или автаркия, когато всѣка държава се е затворила икономически и се грижи само за себе си, неотдѣляйки нищо, дори когато има и въ излишекъ, за другитѣ и всичко държи като запасъ; въ единъ моментъ като днешния, когато чувството за самосъхранение на отдѣлитѣ нации и държави стои на преденъ планъ и когато свещенитѣ егоизмъ въ международнитѣ отношения стои на преденъ планъ и никой за никого не дава две пари, налага се и нашата малка България да постави свещения егоизмъ на преденъ планъ и да се замисли за себе си съ нуждната загриженостъ, защото въ тоя моментъ днешното поколѣние е изправено предъ отговорности спрямо бъдещитѣ поколѣния. Ние сме, които трѣбва да пазимъ страната и да мислимъ за бъдещето; ние сме, които ще отговаряме предъ бъдещитѣ поколѣния.

И понеже днесъ, уважаеми г-да народни представители, се поставя въпросътъ за тази именно отбрана, за всѣка евентуалностъ, тѣй като всѣки день ние ще имаме работа съ тая глава въ законопроекта, за тѣй нареченитѣ санкции, за които се каза отъ едни, че сѣ били много тежки, а отъ други се каза, че не били много тежки, азъ ще кажа само две думи по този въпросъ, а именно, че подробноститѣ, санкциитѣ ще бѣдатъ модифицирани въ комисията. Обаче онова, което трѣбва да остане като червена линия въ тѣзи санкции, то е сериозното и граничещо съ строгостъ предупреждение, че на всѣки, който дръзне да спекулира и да трупя лично благополучие за смѣтка на общежитието, за смѣтка на народната цѣлостъ, за смѣтка на държавата, най-безпощадно ще му бѣде строшена главата и ще увисне на вѣжето. Азъ стоя на становището, че въ моментъ на

народна отбрана, въ който се обявява гражданска мобилизация, не може да се пипа съ копирени ржкавици и не може от тукъ, отъ трибуната на Народното събрание, да се проявява сантиментализъмъ. Ние градимъ държавата, ние блъмъ върху бъдещето, ние носимъ отговорностъ за това бъдеще, затова трѣбва да бъдемъ осторожни, а не романтици и сантименталисти. Само съ такъвъ погледъ за сериозността на положението ние ще оправдаемъ доверието, съ което сме облѣчени днесъ, да пазимъ като сто-жери единството и независимостта на българския народъ. (Ржкоплѣскания)

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Разискванията по този законопроектъ сж приключени. Утре остава да го-вори по него г-нъ министрътъ на войната.

Никола Мушановъ: Искамъ думата по този въпросъ.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Приключени сж дебатитѣ.

Никола Мушановъ: Именно по този въпросъ искамъ думата.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Моля!

Никола Мушановъ: Азъ съмъ между записанитѣ. Въ чл. 21 отъ правилника се казва: (Чете) „Предложение за прекратяване на разискванията може да се направи отъ всѣки народенъ представителъ, следъ като сж се изказали поне осемъ души. Председателътъ поставя това предложе-ние на гласуване отъ Народното събрание, което го решава по вишегласие“.

Въ втората алинея на сѣщия чл. 21 се казва: (Чете) „Ако отъ изказанитѣ се народни представители никой не е за-стъпилъ противно на изказанитѣ мнения, председателътъ дава думата на тоя, по реда на записанитѣ се, народенъ представителъ, който заяви, че ще изкаже такова мнение“.

Г-да народни представители! Когато се постави на дне-венъ редъ законопроектътъ, азъ бѣхъ боленъ, затуй не мо-жахъ навреме да се запиша. Записаха се осемъ оратори, които се изказаха. Възъ основа на алинея втора отъ чл. 21 отъ правилника, който е приетъ отъ миналото Народно събрание, въ което сж присѣдствували и нѣкои отъ васъ, на ония народни представители, които иматъ да изкажатъ друго мнение, се дава възможностъ да се изкажатъ. Нѣ-мамъ желание да правя обструкция. Бихъ желалъ възъ основа на алинея втора отъ чл. 21 да ми позволите да се изкажа по законопроекта.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Г-нъ Муша-новъ! Понеже сега се гласува продължаване на заседанието, докато сѣ изкаже последниятъ ораторъ, този въпросъ ще го поставите утре. Сега не мога да го разреша.

Никола Мушановъ: Азъ Ви изказвамъ желанието си, по алинея втора на чл. 21 да ми позволите да се изкажа и следъ това да се прекратятъ дебатитѣ. Ако желаете, дайте ми думата.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Азъ не мога да Ви дамъ думата, понеже заседанието е преустановено. Утре пакъ ще повдигнете този въпросъ и, може би, ще Ви се разреши да вземете думата.

Никола Мушановъ: За единъ часъ ще се изкажа.

Министръ генералъ Теодоси Даскаловъ: Ако трѣбва да говори и ако има право, пр-добре е сега да говори.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Късно е вече, г-не министре!

Министръ генералъ Теодоси Даскаловъ: Да се гла-сува.

Нѣкои отъ народнитѣ представители: Ние гласувахме вече.

Никола Мушановъ: Уважаеми г-да народни представи-тели! Ако не желаете, нѣма да говоря. Не желая да пра-вимъ назарлъци. Казвамъ ви при какви обстоятелства съмъ се записалъ и че възъ основа на чл. 21 отъ правилника имамъ право да взема думата следъ прекращаване на де-батитѣ. Ще се съгласите, или нѣма да се съгласите да го-вора. Азъ нѣма да ви отнема повече отъ единъ часъ.

Председателствуващъ Димитъръ Пешевъ: Ще вдигна заседанието за утре.

Г-да народни представители! За следното заседание, което ще се състои утре въ 15 ч., председателството, въ съгласие съ правителството, ви предлага следния дневенъ редъ:

Одобрение предложенията:

1. За разрешаване износа на 6.000 кгр. памучно семе и 130.000 кгр. оризъ.
2. За одобрение VIII-то постановление на Министерския съветъ, взето въ заседанието му отъ 18 мартъ 1940 г., протоколъ № 44 — относно отпусане, безъ акцизъ и общински налогъ, на захаръ за подхранване слабитѣ пчелни семей-ства на организираниитѣ пчелари.

Първо четене на законопроектитѣ:

3. За гражданската мобилизация — продължение разис-кванията.
4. За измѣнение на чл. 10, алинея първа, и допълнение на членове 25 и 35 отъ закона за общественитѣ осигуровки.
5. За пенсии за изслужено време и инвалидностъ на слу-жителитѣ при държавнитѣ мини.
6. За допълнение чл. 44 отъ закона за минитѣ.
7. За отмѣнение наредбата-законъ за производство на конопено-ютени тъкани.
8. За измѣнение и допълнение на членове 27, 78 и 85 отъ закона за минитѣ.
9. За измѣнение на наредбата-законъ за забраняване производството на обуща съ гумени подметки и токове („Държавенъ вестникъ“, брой 43, отъ 25 февруарий 1938 г.).
10. За отстъпване отъ държавата на общината на гр. Бръзникъ находящитѣ се въ землището ѝ, мѣстноститѣ „Лѣсковъ долъ“ и „Гѣстото търне“, минерални извори.
11. За осигуряване на снабдяването и регулиране на ценитѣ.

12. За измѣнение и допълнение членове 32 и 33 отъ за-кона за държавнитѣ служители.

13. Одобрение предложението за опрощаване на сумата 488.825.128 л., дължими отъ глоби, лихви и неиздължения на държавното съкровище, общинитѣ, фондоветѣ и пр. по изпълнителни актове отъ несъстоятелни и несществу-ващи длъжници.

14. Докладъ на комисията по провѣрка на изборитѣ за колегиитѣ: Кубратска I, Орѣховска III, Радомирска II, Плов-дивска селска II, Новозагорска I, Малкотърновска, Софий-ска селска IV, Бѣлоградчишка, Карловска I, Софийска град-ска VI.

15. Първо четене на законопроекта за измѣнение и до-пълнение наредбата-законъ за данъка върху приходитѣ.

16. Одобрение решенията на прошектарната комисия.

Тѣзи отъ г-да народнитѣ представители, които прие-матъ така предложениа дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Затварямъ заседанието.

(Затворено въ 20 ч. 15 м.)

Председателъ: НИКОЛА ЛОГОФЕТОВЪ

Подпредседателъ: ДИМИТЪРЪ ПЕШЕВЪ

Секретари: { СВЕТОСЛАВЪ СЛАВОВЪ
СТЕФАНЪ БАГРИЛОВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: ДОНЧО ДУКОВЪ